

HALS MUSEUMSFORENING OG ARKIV

Årsskrift 2021

Sponsorer

Gartneriet Rosenlund
www.g-rosen.dk

Sparekassen Danmark
www.sparv.dk

SparNord, Vodskov
www.sparnord.dk

Tømremester Per Færk Andersen
perfahals@gmail.com

Sparekassen
DANMARK

Gartneriet
Rosenlund

**PER FÆRK
ANDERSEN**
TØMMERMESTER
ALT I TØMMER- OG SNEDKERARBEJDE

Bliv sponsor

Medlemsskab for institutioner og erhverv
- se mere på side 43 hvis du vil støtte os.

**Den stolte bedstefar
med barnebarnet på knæet
er blot ét af mange uventede
motiver vi finder på**

K.P. Andreasens glasnegativer

K.P. Andreasens virke som fotograf foregik naturligvis i atelieret i Ulsted med at tage billeder af børn, unge, familiegrupper og par; men heldigvis var han også yderst aktiv ude af huset. Med et væld af billeder af arbejdslivet, folkehold på større gårde, fiskeri- og havneaktiviteter, håndværkere i gang med at skabe tidens nye stationsbyer butikker, mejerier, teglværker og skoler, har han givet os en uvurdelig dokumentation af områdets udvikling i de første 40 år af 1900-tallet. Samtidig gav han sig også tid til at fastholde uventede poetiske øjeblikke, hvor fotografiet bliver til kunst.

Forsidebilledet har arbejdstitlen KPA677 og bagsidebilledet af den unge, ukendte murer på vej gennem efterårsskoven til dagens dont har arbejdstitlen KPA565.

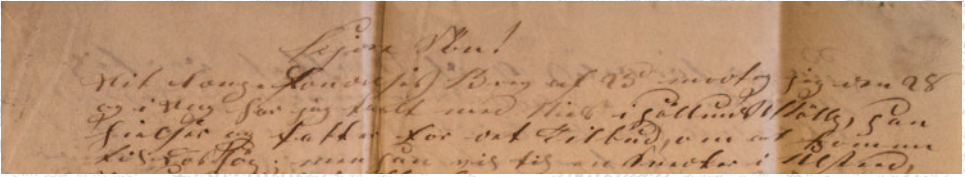
Ved udgangen af januar 2022 har vi rensat og scannet en trediedel af de godt 2.000 glasnegativer og lagt 450 af dem på arkiv.dk - har du lyst til at deltage i det spændende projekt er du velkommen.

Indhold

Forord AF TOVE MICHELSEN 4

Et gammelt brev fra Poppelgaard AF OLE MUNK 5

Morfar og Mormor i Ulsted AF HANS ANDERSEN 14

Øster Aslund Teglværk AF KLEM THOMSEN 22

Stormen i Hou i 1921 AF ASBJØRN THOMSEN 40

Hals Museum AF MUSEUMSINSPEKTØR INGER BLADT 42

Medlemskab og bestyrelse OG KONTAKTOPLYSNINGER 43

ÅRSSKRIFT 2021

Udgivet af Hals Museumsforening og Arkiv marts 2022.

Redigeret af Tove Michelsen, Majbritt Jensen, Else Berthelsen og Klem Thomsen.

Grafisk tilrettelæggelse Asbjørn Thomsen.

Ophavsret: Forfatterne og Hals Museumsforening og Arkiv.

Fotos er fra Hals Arkiv, hvis andet ikke er angivet.

Tryk i 300 eksemplarer af LaserTryk A/S, Aarhus. ISSN 1395-2447.

Forord

Et brev fra far til søn i 1854, ødelæggende storm i Hou, Ulstedsmedens barnebarns erindringer og Øster Aslund Teglværk, det er de fortællinger Årsskrift 2021 tager dig med ind i. Mange flere kunne fortælles, men vi er nødt til at begrænse årsskriftets omfang af hensyn til porto- og trykomkostninger. Til gengæld udgiver vi rigtig mange husbeskrivelser og fortællinger på vores hjemmeside – lige til at printe ud. Hjemmesiden er ny og overskuelig, du finder den på www.halsarkiv.dk.

DIT BIDRAG TIL DEN LOKALE KULTURARV Vi bruger årsskrift og hjemmeside til at formidle de lokale historier, der ligger gemt i vores store arkivsamling. Du kan bidrage ved at aflevere din egen historie til arkivet. Du har måske mere at bidrage med, end du tror – ejendomsdokumenter, foreningsblade, referater, erindringer, gamle breve – dokumenter der afspejler din og familiens historie. Aflever til os, vi passer godt på det, og du bidrager til den lokale kulturarv. Du kan også bidrage ved at låne os de gamle fotoalbums, der måske er i familiens gemmer. Vi scanner og registrerer billederne.

PÅ PLADS I DE NYE LOKALER I 2021 har vi fundet os godt til rette i de nye lokaler, Aalborgvej 325, Gandrup. Noget af året har vi været coronalukket, som så mange andre, men det frivillige arbejde har været i gang hele tiden. Hals Arkiv er godt i gang med at scanne og registrere fotografen K.P. Andreasens ca. 2000 glasnegativer. På trods af skader så fremstår billederne knivskarpe og vi finder mange hidtil ukendte billeder. Vi viser gerne projektet frem i vores åbningstid. Tjek også vores hjemmeside for de mange nye fortællinger og husbeskrivelser, der er kommet til i 2021.

Vi ønsker at 2022 bliver året, hvor vi igen kan komme ud med historiske værksteder og andre arrangementer i vores område – det glæder vi os til. Vi vil også gerne have besøg af grupper og foreninger (max 20 personer), så vi kan fortælle om Hals Arkiv og vores arbejde.

BESØG ARKIVET Kom og besøg os. Vi hjælper dig med at finde din historie og giver kaffe. Ring eller skriv til os inden dit besøg, så kan vi bedre hjælpe og vi kan hente arkivalier på fjernlager inden du kommer. Vil du have vores nyhedsmail, så send en mail til info@halsarkiv.dk og bed om det. Du er også meget velkommen til at deltage i det frivillige arbejde.

Tak til Sparekassen Vendsyssel (Sparekassen Danmark) for støtte til inventar og hjemmeside. Tak til medlemmer, frivillige og årsskriftets forfattere – uden jer intet arkiv.

På bestyrelsens vegne
Tove Michelsen

Et gammelt brev fra Poppelgaard i Øster Hassing

AF OLE MUNK

Fra gårdejer Peter Ohlsen Carstens i Poppelgaard – som dengang blev kaldt Pokkelgaard – er der bevaret en stambog, der er påbegyndt i 1799 og et brev dateret 29. juni 1854 til sønnen Lorentz i Frederikshavn.

På forsiden har Peter Carstens skrevet navn og adresse på sønnen. Frimærket er Danmarks første frimærke 4 R.B.S., der udkom i 1. tryk i maj 1851. Kigger man godt efter, kan man se, at Peter Carstens har drejet frimærket en kvart omgang til højre, således at bunden af frimærket, hvor der står 4 R.B.S., er i venstre side.

Foto: Ole Munk, Hals Arkiv, Journal 2022/8

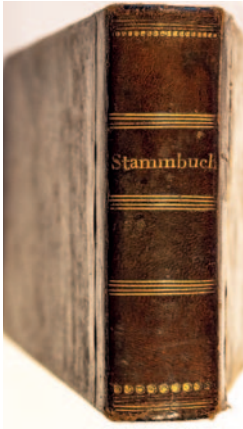
BAGGRUND Peter Ohlsen Carstens er født i 1784 i Sønderborg, hvor hans far Lorenz Carstens er 4. generation af en købmandsslægt. Så det lå nok ikke i kortene, at Peter Carstens skulle ende som gårdejer i Øster Hassing.

Gennem stambogen kan vi følge hans færden: Han rejser 1. maj 1799 fra sine forældre til kostskolen Bernstorfsminde på Fyen, hvor han blandt andet lærer landbrug. Derfra rejser han 1. maj 1801 til Hviding syd for Ribe. Fra 1. maj 1805 tilbage til Bernstorfsminde, denne gang som forpagter af den til kostskolen tilknyttede gård. Fra 1807 til 1810 forvalter på herregården Nysøe ved Præstø på Sjælland. Her møder han sin kone Anne Kirstine Nielsen, der tjener på den nærliggende herregård Høvdingsgaard i Mern sogn. Ifølge stambogen og folketællinger skulle hun være født 4. november 1784 i Høje Taastrup Præstegård, men Høje Taastrup kirkebog er helt tavs om hende, så hendes ophav kendes ikke. De bliver gift den 8. marts 1809 i Garnisons Kirke i København med P. O. Carstens morbror C. F. Helgerud som forlover.

Postloven af 1851 fastslog, at "enkeltbreve" kan sendes indenfor kongeriget og Slesvig for 6 Rigsbankskilling, medmindre de ved indleveringen var påklæbet frimærker, som betales med 4 Rigsbankskilling

Foto: Asbjørn Thomsen.

Peter Ohlsens Carstens Stambog er ført fra 1799, hvor han som 15-årig rejser fra Sønderborg til kostskolen på Fyn. På pagina 42 er der en hilsen fra Anne Kirstine Nielsen, som han i 1809 bliver gift med. Under hendes hilsen er der skrevet med hans hånd: Høvdingsgaard d. 14. november 1808 – forbemeldte er min kone, som nu er død den 11. marts 1853.

Foto: Ole Munk, Hals Arkiv, Journal 2022/8

Deres første barn Lorentz Carstens fødes en lille måned efter den 2. april på Den Kgl. Fødselsstiftelse i København. Han bliver møller og møllebygger. Han er i Frederikshavn Mølle, Åsted Mølle, Ravnstrup Mølle i Ørum og endelig i Grindsted Mølle, hvor han dør 2. februar 1885. Det er gennem hans søn Peter Andreas Carstens, der blev direktør for Bryggeriet Limfjorden i Aalborg, at efterkommere har bevaret brevet og stambogen.

Fra 1810 til 1811 er P. O. Carstens forvalter på Vilsbækminde i Brovst, her fødes datteren Johanne Kirstine Carstens den 15. oktober 1810. Hun bliver gift med saddelmager Ferdinand Bergmann. Efterslægt i blandt andet Hals.

Fra 1811-1813 er han forvalter i Fjerritslev, her fødes datteren Ane Frederikke Olise Carstens den 28. marts 1812. Hun bliver husbestyrerinde på Øster Nejsig i Øster Hassing. Hun var der som 21 årig ved folketællingen i 1834 og dør på Øster Nejsig 4. april 1873. På Øster Hassing Gamle Kirkegård ligger der to "ens" gravsten side om side, over henholdsvis Søren Christensen i Øster Nejsig og Johanne Fredrikke Oline Carstens, husbestyrer samme sted.

Fra 1813 er han forvalter i Hjortdal Præstegård indtil den brændte samme år. Fra 1. oktober 1813 i Klokkeholm Mølle, her fødes sønnen Wilhelm den 2. maj 1814. Wilhelm gifter sig til en gård i Horsens.

Det næste barn Claus Lykke Carstens fødes også i Klokkeholm Mølle den 31. december 1815, men dør allerede 14 dage efter. Han er det eneste af deres børn, der ikke blev voksen. Datteren Katrine Margrethe Carstens fødes også i Klok-

kerholm Mølle, nemlig den 9. maj 1817. Hun bliver gift med Ole Fjeldgaard Christoffersen. Klokkerholm Mølle brænder i februar 1818, hvorefter familien får husly på Nørre Ravnstrup i Ørum sogn.

Fra 1. maj 1818 finder vi P.O. Carstens og familie på Nørre Skovsgaard i Øster Svenstrup sogn i Han Herred. Her fødes sønnen Peter Hjeronimus Carstens den 18. januar 1820. Fra 1. maj 1821 til 1823 er P. O. Carstens forpagter i Gundestrup i Skræm sogn i Øster Han Herred. Her fødes deres sidste barn sønnen Jens Frederik Nielsen Carstens den 16. marts 1823.

Herefter er P. O. Carstens forpagter /forvalter på endnu et par gårde i Vendsyssel. I 1827 køber han Poppelgård i Øster Hassing, hvor han ifølge stambogen flytter ind med familien i nytåret 1828.

Ved folketællingen 1. februar 1850 er der stadig liv i stuehuset på Poppelgård, hvor vi finder Peter Ohlsen Carstens med hustruen Anne Kirstine Nielsen, sønnen Wilhelm på 36 år, sønnen Hieronimus med hustru Kirstine og deres søn Jens på 2 år, samt barnebarnet Peter Ohlsen Carstens 7 år og et par tjenstefolk.

Den 29. juni 1854 er situationen en anden. Hustruen Anne Kirstine Nielsen er død i 1853, børnene er flyttet, og Peter Carstens sidder nu, 70 år gammel, alene på Poppelgaard med et par tjenstefolk.

Han vil gerne væk fra gården. Det lader ikke til, at nogen af børnene har lyst til at have ham boende, og han er ærgerlig over, at den ældste søn Lorentz ikke tager sig tid til at komme og besøge ham. Han skriver samme dag et brev til Lorentz.

Poppelgaard i Øster Hassing fotograferet fra gårdsiden i 1930.
Foto: Hals Arkiv, B16179.

BREVET TIL SØNNEN LORENTZ

Til Hr. Møllebygger Lorentz Carstens
forpagter af Frederikshaavns Mølle

Kjære Søn!

Dit længe forventede brev af 25, modtog jeg den 28. Og i dag har jeg talt med Niels i Hallunds Mølle om at komme til Los Høj; men han vil til en snedker i Ulsted, da hans bryst ikke kan taale møllens støv. - Saddelmager Bergmann ^{a)} kom med det bud, at jeg, om jeg ville tale med dig, skulle møde i morgen tidlig i Horsens Mølle [nutidens Langholt]; men da jeg formodede, at du var borte, førend jeg kom dertil, saa blev jeg hjemme, især da turen var dig for besværlig til at komme her. Du burde have skrevet mig til, at du kom til marked og ikke den dag, saa skulle jeg nok have mødt dig. Postgangene er jo nu ikke så trættende, og turen ved hjemmet kan dog ikke være saa yderst kostbar mere for dig end andre, men det kalder jeg ligegyldighed. At jeg er ked af at være her er meget rigtigt, men jeg har ikke kunnet bestemme mig til at flytte, thi hvem af børnene jeg fløtter til, saa er der fortrydelse og de synes vist kun, at jeg rejser til fremmede.

Jens Vesternæssig ^{b)} har solgt sin gaard til Adt. og Niels altsaa til to brødre for 30000 Rbd. og nu bliver der formodentlig process mellem dem; thi Adjunkten og prokurator Jensen var her i gaar, da Jens Vesternæssig paastaar at beholde de tilkøbte enge, som de andre brødre vil paastaa skal følge i handlen. - Jens Vesternæssig har igjen købt Hankeds ^{c)} gaard i Rotterup for 32000 Rbd. som skal være en god handel i forhold til Vesternæssig, og Hanke staar igjen i Handel med Købmand Svendsen i Halds ^{d)}, som har buden 9000 og han vil sælge for 3500 Rbd. - Volle Christoffersen ^{e)} har uparsilert sin gaard i Ulsted og solgt alle parseller særdeles fordelagtigt, naar han blot faar bevillien. - Verners ^{f)} broder eller Hanke kommer her til mig på Løverdag for at afgjøre vorres snapsting ect. - Pokkelgaards østre huus er paa jorden og skal opføres igjen af Olle Pillen, som vel vil blive Langsomt. -

Madame Henberg har været 2 dage i Aalborg, men er nu her igjen, og bliver her vel sagtens nu, Gud ved hvad Skolelærerens ^{g)} bestemmelse er med hende, da han ikke vil separeres fra hans kjønne kone. Hun rejste i Løverdags i den hensigt at reise til hendes mand; men hun kom ikke længere end

a) Saddelmager Bergmann var P.O. Carstens svigersøn Ferdinand Bergmand, gift med datteren Johanne Kirstine Carstens.

b) Gårdejer Jens Larsen i Vester Nejsig, født 1804 i Holttegaard, Dronninglund Sogn. Død 1. juni 1882 i Nørre Rottrup, Ulsted sogn. Det ser i øvrigt ud til, at handlen gik i vasken, for i 1855 sælger Jens Larsen, der på det tidspunkt allerede bor i Rottrup, Vester Nejsig til sin bror Otto Larsen.

c) Proprietær Johan Hancke på Rottrup i Ulsted Sogn, han var far til forfatteren Niels Hancke.

d) Købmand og strandingskommissionær Svend Clemens Svendsen i Hals, født 1790 i Ulsted sogn.

e) Volle Christoffersen eller Ole Fjeldgaard Christoffersen, som han var døbt, var P.O. Carstens svigersøn, gift med datteren Katrine Margrethe Carstens. Han var født 1810 i Kobbermølle i Dronninglund og døde 1856, da hans vogn væltede lidt nord for gården Engholm. Rygterne siger, at han ikke væltede, men blev slået ihjel af to svenske landarbejdere fra Engholm. Katrine Carstens rejste et kors over ham, ved landevejen lidt nord for Engholm, hvor vognen blev fundet væltet.

f) Johan Peter Verner, født i Norge 1812, købmand og senere vognmand i Hjørring. Han køber Poppelgaard 1854 og bor her, indtil han sælger den igjen i 1874.

g) Det må være den nye skolelærer i byen Niels Peter Bagge, der er tale om her. Han er født 1826 i Grenå, bliver gift i 1851 med Andrea Michelsdatter Frier fra Samsø. De får deres første barn i Øster Hassing i 1852, derefter følger der børn i 1854, 1857, 1859 og 1863. Det ser således ud til, at ægteskabet overlevede affæren med Madam Henberg. Men mon ikke præst og biskop har været noget utilfredse med skolelærerens opførsel. Niels Peter Bagge dør i Øster Hassing den 21. december 1864 og hans gravsten befinder sig på Øster Hassing Gamle Kirkegård.

til Aalborg føren hun blev omraadt, og andre Fruentimmer er her ikke. - Jonker Niels og en dreng ere de tjenstefolk i tiden her. - 2 gode heste á 100 Rbd. har Verner nu fået af Broderen i steden for de to døde, og de henter tømmer i Sundby 2 gange om ugen. - Her saavel som overalt her i Egnen tegner kornet ypperlig, og Rugen købes nu for 7 rigsdaler [rd med ligheds-tegn under] - Det er nok ingen liden udfold du har haft, men det er en hjælp, at du selv kan fourere samme, og andser den for lidt; det fornøjer mig at du med familie ere radske og lever godt, jeg er nu ogsaa rask og vel - tak for din postens hilsen, jeg nok have lidt hands selskab her eller i Horsens Mølle. - At Jacobsen ^{h)} er død ved du vel, og Niels Mand ⁱ⁾, nu har du all Nyhed her fra egnen.

Din søster Johanne ^{j)} ere en reen handels kone, og hun er særdeles godt skjikket dertil. - Manden er en god sadelmager, og roses af enhver han arbejder for; men nu har han ikke høvt meget arbejde; han arbejder for tiden i V. og Øster Hassing Kirke med udtagning af prækestol og altertavle ect., men han vil nok have en stor dram, naar lejlighed hertil gives, for resten et godt fredeligt menneske, men familien er stor og bopæl liden og maadelig, men der er godt korn paa ejendommen i aar. -

Dersom den gaard inu ikke er solgt, som ligger ved Rosen Bolvig ^{k)} kunne inu Hjeronimus ^{l)} have lyst til at handle med ham om samme. - Vilhelm ^{m)} er ved at købe gaarden i Horsens, men inu ikke afgjort med enken og sønnen Severin. Frederik ⁿ⁾ ligger syg og børn i skoldkobberen, som er et kænt tilfælde for dem. - Hos Søren Næssig ^{o)} bøgges i aar et stort nyt hus i vesterende af gaarden. Og Jens Christian i Synnergaard ^{p)} sætter en stor ny raaling, som Thorsten Trudsens opfører; Johannes Peter ^{q)} er der hos ham, han har i to år været i snedkerlære i Vejle, saa jeg synes han burde have noget lidt i løn, men Thorsten vil ikke give ham løn det første aar inu, og det er kostbar for forældrene at klæde og vadske for ham.

Iøvrigt hilses du og familien fra hele denne store familie, men i særdeleshed fra din gl. Fader, til din gode kone og børn, og i haab om snart at høre fra dig igjen, er og forbliver jeg stedse din troe fader.

P. Carstens

Pokkelgaard

d. 29. Juni 1854

h) Pensioneret skolelærer Christen Jacobsen, der døde af alderdom den 2. juni 1854, 77 år gammel.

i) Gårdmand Niels Pedersen Mand i Øster Hassing, der døde den 24. juni 1854 af brystsyge, 44 år gammel.

j) Se note a)

k) Jacob Severin Rosen Bolvig, født 7. januar 1812 i Lendum, ejede 1854 en ejendom ved Frederikshavn, døde 25. juni 1897 i Frederikshavn.

l) Sønnen Peter Hjeronimus Carstens, der på det tidspunkt boede i et gadehus i Øster Hassing, nuværende Hølundvej 10. Han har også en stor efterslægt. En gren af efterkommere i Hals har efter ham taget Hieronymus som mellemnavn.

m) Sønnen Vilhelm, boede hjemme ved folketællingen 1850. Han giftede sig med enken og overtog Kyvsgaard i Horsens (nuværende Langholt).

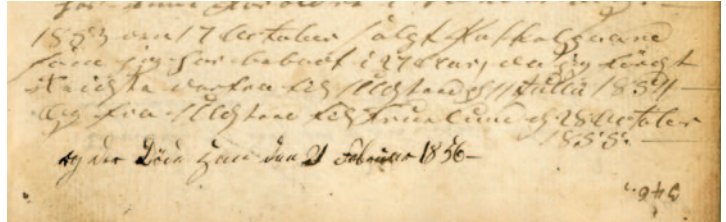
n) Sønnen Jens Frederik Nielsen Carstens, der i 1854 boede i Rødhus Klit i Hune Sogn. Så mon ikke også nyhederne om ham er kommet med brev.

o) Søren Næssig er Søren Christensen gårdmand i Øster Nejsig. I virkeligheden er det underretning om datteren Ane Frederikke Olise Carstens, der var hans husbestyrerinde.

p) Det er gårdejer Jens Christian Pedersen i Søndergaard, der får bygget et nyt stuehus.

q) Peter er søn af Lorentz Carstens søster Johanne. Se note a)

TIDEN EFTER BREVET I dagene efter han har skrevet brevet til Lorentz, sælger Peter Carstens Poppelgaard. Johan Peter Verner får skøde på Poppelgaard den 24. juli 1854. Men handlen om Poppelgård er sandsynligvis indgået allerede året inden, for Peter Carstens skriver selv i sin stambog på side 346:

Brevet har på bagsiden været lukket med en lille klat rød segllak præget med afsenderens signetmærke.

Brevet og stambogen er med forfatterens mellemkomst doneret til Hals Arkiv af Peter Carstens efterkommer Malene Karlsson, der er bosat i Sverige

Foto: Asbjørn Thomsen, Hals Arkiv, Journal 2022/8

1853 den 17. oktober solgt Pokkelgaard, som jeg har beboet i 27 aar, da jeg først reiste derfra til Uldsted den 11. Julli 1854 – og fra Uldsted til Fruelund den 28. oktober 1855.

Med en anden hånd er der tilføjet:
og der Døde han den 21. februar 1856

Peter Carstens har sikkert indlogeret sig som pensionær på gården Fruerlund for at være tæt på datteren Ane Frederikke Olise Carstens, der som tidligere nævnt var husbestyrerinde på Øster Nejsig, der ligger i nærheden af Fruerlund.

Skiftet efter Peter Carstens, der hensad i uskiftet bo, udviste et overskud på 3.061 rbd. til deling mellem børnene. Boet bliver delt på den måde, at den halvpart, der tilkom børnene efter moderen, bliver delt efter den gældende arvelov, hvor en søsterpart er lig med en halv broderpart. Men Peter Carstens havde ønsket, at hans del skulle deles ligeligt mellem børnene. På den måde var han lidt forud for sin tid, da det først var ved indførsel af arveloven af 29. december 1857, at kvindelige og mandlige arvinger blev ligestillet.

Litteratur og utrykte kilder

Trykte og online publicerede kilder:

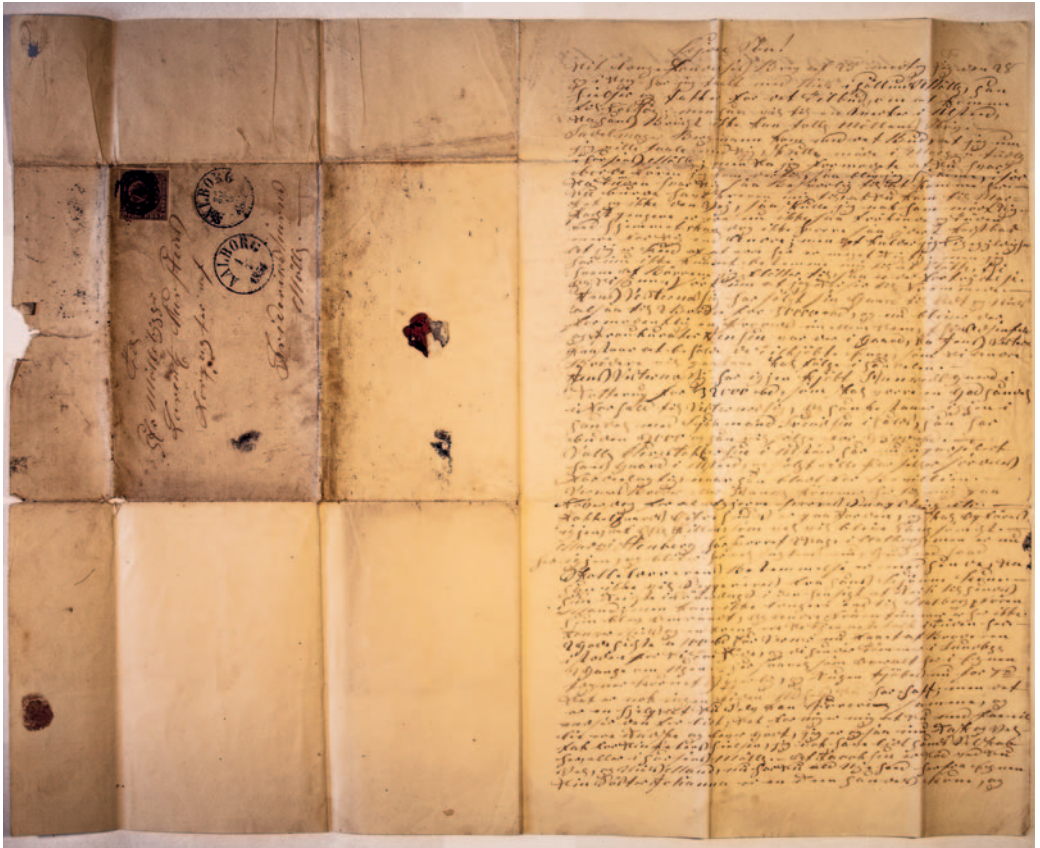
Carstens, August: *Stamtavle over Familien Carstens*, udgivet 1958.

Maibøll, Christian: *Gartner Karsten Jacobsen i Sønderborg og nogle af hans efterkommere*. Et bidrag til en sønderjysk handelsslægts historie. Personallhistorisk Tidsskrift. 12-II-1947

Nielsen, Henrik Gjøde: *Forfatteren Niels Hancke fra Ullsted*.

Museumsforeningen for Hals Kommune og Hals Museum, Årsskrift 2004.

Online på www.halsarkiv.dk

Thomsen, Klem: *Huse i Øster Hassing Sogn*. www.halsarkiv.dk
 Værnfeldt, Kristen: *Korset ved vejen*. Fra Himmerland og Kjær herred. 1958.
 Værnfeldt, Kristen: *Holtegaard ved Try og dens beboere*.
 Vendsysselske Årbog 1960.
 Øster Hassing Gamle Kirke *Den Gamle Kirkegård*
www.123hjemmeside.dk/kirstensoenderkaerbrix
 2 og 4 Rigsbank skillingsmærker, frimindeks.dk/kvadrat

Utrykte kilder:

P. O. Carstens *Brev til sønnen Lorenz af 29. juni 1854*. Hals Arkiv.
 P. O. Carstens *Stambuch. Påbegyndt 1799*. Hals Arkiv
Carstens slægten. Samlet af Verner Asholt. Kopi hos forfatter.
 Kirkebog for Øster Hassing Sogn
 Folketælling for Hals Sogn: 1850
 Folketælling for Øster Hassing Sogn: 1834, 1840, 1845, 1850, 1855, 1860, 1870
 Folketælling for Hjørring Købstad 1840, 1845
 Kær Herreds skifteprotokol 1851-1857

Brevet er skrevet på et ark, der er lidt større end det, vi kender som A3 og er dobbelt størrelse af et A4 ark. Arket er her foldet helt ud, og første side af brevet er skrevet på højre del af arkets forside. Brevets anden side er skrevet på venstre halvdel af arkets bagside. Efter brevet er skrevet, er det sirligt foldet sammen, så brevet i sig selv udgør en "kuvert" med for- og bagside.

Foto: Ole Munk,
 Hals Arkiv, Journal 2022/8

Morfar og Mormor i Ulsted

AF HANS HANSEN REDIGERET AF ELSE BERTHELSEN

I 1930'erne kom feriedrengen, Hans Hansen fra Sjælland ofte til Ulsted på besøg hos sin højt beundrede morfar, smeden Niels Pedersen og mormor, Ane Marie. Smed Niels (1887-1962) havde etableret sin smedeforretning på hjørnet af Vestergade og Langtvedvej, nuværende Vestergade 88, i 1912, og nedlagde den i 1948, hvorefter parret flyttede til huset Jyllen i Jyllensgade. Drengen Hans var født i 1929 i Stærkinde, Hedehusene. Hans beundring for morfar og smedehåndværket bevirkede, at han selv blev smed og senere maskinmester, først til søs, senere på land og endte som chef for produktionen på Pedershaab maskinfabrik i Brønderslev.

Mormor og Morfar Ane Marie og Niels Pedersen på havearbejde som pensionister, efter at have afhændet smedjen i 1948 og være flyttet til huset Jyllen i Jyllensgade. Niels døde pludseligt i 1962.

Foto: Hals Arkiv, B8803.

HØJT OPPE I VENDSYSSEL Selvom min morfar og mormor boede højt oppe i Vendsyssel i en lille stationsby, der hedder Ulsted, var jeg tit i kontakt med dem. Enten var jeg på besøg derovre, eller også besøgte en af dem os på Sjælland.

Når vi rejste til morfar og mormor foregik det med skib fra Kvæsthusbroen i København til Aalborg. Enkelte gange blev vi sat af med lodsbåden i Hals, men det krævede lillebil fra Hals til Ulsted, en strækning på ca. 12 km.

Selvfølgelig kunne man tage toget til Jylland, men det var dyrt. Derimod var det meget billigt at rejse med skib, når man rejste på 3. klasse, dvs uden køjeplads eller andre bekvemmeligheder. Så var man henvist til at være på dækket eller nede i en salon agterude. Det sidste sted var der varme, men der var absolut ikke behageligt, når halvdelen af passagererne eller flere var søsyge. Som regel var der overfyldt, og folk lå på bænke, borde og gulve og prøvede at få lidt søvn på turen, som tog hele natten. Når man var fræk nok, og det var far sommetider, kunne man efter klokken 11 liste op på 1. klasses damesalon, der lå midtskibs på øverste dæk. Der var ingen mennesker, for 1. klasses passagerer havde jo kahytter. Så der kunne man sove på de bløde sofaer i et par timer, indtil man blev smidt ud af nattevagten. Der var meget flot i damesalonen, og på den ene væg hang der billeder af kongen og dronningen, som dengang hed Christian den 10. og Alexandrine.

Det var gamle dampskibe, der sejlede dengang. Det ene hed Kjøbenhavn, og sejlede på ruten indtil 1948, hvor det minesprængtes på Hals Barre, og en hel del passagerer omkom.

Når man kom til Aalborg om morgenen, var kajen fyldt med mennesker, som enten skulle tage imod gæster eller blot var nysgerrige. Og så var der et virvar af hestevogne og lastbiler, som skulle hente stykgods og andre varer. Som regel blev vi modtaget af mors kusine Martha, der sammen med sin far, mor og søskende, Ulla og Bent, boede i Reberbansgade 19 i Aalborg. Så gik vi den lange vej op til stationen, hvor vi skulle med Sæbybanens tog til Ulsted. Man blev rystet godt igennem på togrejsen. Der var træsåder, hjulene var ottekantede, og skinnerne lå ikke alt for godt i den løse grusballast. De store tog om morgenen, middagen og aftenen var damp-tog, og det var de værste og langsomste. De andre tog var motortog, dvs. en motorvogn og en personvogn og somme tider en godsvogn. De var bedre, fordi der her var lædersæder i motorvognen, og så kunne man kigge fremad i kørselsretningen, og det giver en helt anden oplevelse.

For resten havde man en helt særlig institution på Sæbybanen, nemlig et rejsebud. Det var en mand, der hver dag tog turen med formiddagstoget ind til Aalborg fra Sæby. Undervejs mødte folk op på mellemstationerne, hvis de havde et ærinde der skulle udføres i Aalborg. Det kunne være en recept på apoteket, indkøb som ikke kunne gøres lokalt, pakker til familien i byen eller alt mellem himmel og jord. Han kom så tilbage med sidste eftermiddagstog belæst med pakker, og så mødte folk op og afregnede med ham. Det var en fin og hurtig service, som vi slet ikke kender i dag.

Toget kører for fuld damp fra Ulsted Station. Sæbybanen og dermed stationen blev etableret i 1899.

Billedet er taget af Ulsted-fotografen K.P. Andreasen mellem 1900 og 1904.

Stationen, Vestergade 77, blev en spændende legeplads for feriedrengen Hans.

Foto: Hals Arkiv, B2123.

Ullsted Station 1920. Postbud Johannes Thomsen er klar til at bringe post ud på cykel. Skoledrengen Emanuel Hansen skal med toget til Realskolen i Dronninglund. I baggrunden står stationsforstander Thuren Jensen.

Foto: K.P. Andreassen, Hals Arkiv, B4610 og B9695.

Niels Pedersens smedje på Vestergade 88, Ullsted, blev etableret i 1912-13. Hans kone Ane Marie havde et pensionat i huset.

Foto: Sylvest Jensen, Hals Arkiv, B16045.

Når vi efter en times togrejse med adskillige stop havde kørt de 28 km til Ullsted, var morfar og mormor gerne mødt op for at tage mod os. De boede 100 m fra stationen, så de behøvede først at gå hjemmefra, når de kunne høre toget, hvilket var meget praktisk, fordi en køreplan ikke ligefrem var det, man stolede mest på. Når folk var lidt for sent på den, ringede man bare til stationen og bad dem vente lidt, så derfor var togene tit 20-30 minutter forsinkede. Det gav selvfølgelig lidt problemer, når toget enkelte gange kom til tiden, for der var jo mange, der regnede med den planmæssige forsinkelse.

Min morfar hed Niels Pedersen og min mormor Annemarie. De boede i et stort rødt hus med skifetag. Min mormor havde pensionat, hvor ungkarle kom og spiste middags- og aftensmad. Putte, som var min mors adoptivsøster, hjalp min mormor i huset. Da jeg var helt lille, levede min oldemor, hun var meget gammel og døde, da jeg var omkring 5 år. Hun gik altid i sort kjole og havde en sort kyse på hovedet. Hun havde været enke, siden hun var helt ung og havde klaret at forsørge en børneflokk ved at sy for folk.

Vi var mange til måltiderne. Der var gerne en 4-5 pensionærer, en af dem havde spist hos mormor i over 30 år. Hertil kom en smedelærling og alle os andre. Vi fik god mad, pensionærerne stod på venteliste for at komme ind i varmen, og mormor tog kun pæne pensionærer. De andre måtte spise på kroen.

DEN KLOGE SMED Ude i gården lå smedjen. Der var ikke mange maskiner, men der var da en boremaskine, som kunne bore i jern, og en slibemaskine, hvorfra der kom gnister ligesom fra en stjerne-kaster til jul. Midt i smedjen stod essen og ambolten. Det var her, det meste foregik. Når jernet skulle varmes i essen, var der en stor blæsebælg, som smedelærlingen betjente ved at trække op og ned i en snor, der hang ned fra bælgens ene ben. Når jernet var helt hvidglødende, blev det bearbejdet på ambolten med smede- og forhammer. Min morfar lavede hestesko, harvetænder, gelæ-

En ukendt smed og hans medhjælper arbejder med skoning af en hest. Stedet kendes ikke. En vigtig del af arbejdet i Smed Niels' smedje var skoning af heste.

Foto: K.P. Andreasen, Hals Arkiv, B15797.

dere, havelåger, standerlamper og meget andet på essen. En smed var næst efter præsten, skolelæreren og lægen den klogeste mand i byen, ja på mange områder var han klogere. Derfor var det også til ham, man kom, når de store problemer skulle løses.

Her kom omegnens bønder med deres heste for at få lagt nye sko på dem. Det foregik ikke på den sjuskede måde, som såkaldte beslagsmede benytter i dag. Den gang var det ordentligt håndværk.

Det første, der skete, var at den gamle sko blev taget af, hvis den da ikke allerede var faldet af af sig selv. Så blev hoven - dvs. hestens negl - rensed og rettet op, så den var ren og glat, hvor skoen skulle sidde. Derefter blev der så hentet en sko på lageret, der efter opvarmning i essen blev tilpasset hoven. Endelig blev den varme sko presset ind mod hestens hov, sådan at den nu passede helt perfekt, fordi de sidste unøjagtigheder herved blev brændt bort. Med nogle specielle hesteskosøm blev skoen så sømmet fast, og hesten var så igen klar til at bestille noget.

Langt fra alle heste var rolige, når de skulle sko. Det krævede både kræfter og dyrepryologi at sko en hest. Ikke alle lærte det sidste, og derfor blev mange beslagsmede slidt op i en ung alder.

Ud over alle forskellige slags landbrugsmaskiner lavede morfar også det man i dag kalder vvs-arbejde. Dengang dre-

jede det sig bare om vand og centralvarme. På det tidspunkt skiftede mange fra håndpumper til enten at blive tilsluttet et vandværk eller også at få egen elektrisk pumpe. Det betød, at man fik en vandhane i køkkenet og i bryggerset. Skulle det være rigtig fint blev der også installeret badeværelse og et rigtig WC. Gårdene fik først og fremmest lagt vand ind i staldene, hvis der så var råd til det, kom stuehuset i anden række.

Dengang kendte man ikke oliefy, og da centralvarmen begyndte at vinde indpas på gårdene og hos de mere velstillede byfamilier, var det altid med kedler beregnet til fast brændsel. På gårdene, hvor man pga. de store folkehold altid havde ild på komfuret, installerede man et centralvarmekomfur, som så trak centralvarmeanlægget og leverede det varme vand til et evt. badeværelse.

Det var selvfølgelig et stort fremskridt, men man skal nu ikke tro, at karlene og pigerne på gården fik lov til at bruge herlighederne. Måske fik pigerne lov til at bruge badekarret en gang hver 14. dag, men karlene måtte stadig tage til takke med det kolde vand og et vaskefad i spanderummet.

I Ulsted var der ikke mindre end 4 forskellige missionshuse tilhørende hver sin missionsretning. De sagde alle, at de troede på Jesus, men det var også det eneste, de kunne enes om. Og de mente bestemt ikke, at nogen af de andre havde den rette tro. Da byens indremissionske missionshus takket være vorherres store nåde skulle have installeret vand og centralvarme, regnede min morfar da med, at han fik lov til at give tilbud på arbejdet. Men da han ikke blev spurgt, forhørte han sig forsigtigt hos inderkredsen, om han da ikke måtte give dem et tilbud. Han fik det svar, at en kollega havde lovet at lave det gratis for sine trosfæller, når blot de betalte materialerne. Da han fik at vide, hvad det beløb sig til, kom hans tilbud uden tøven: "Så vil A gerne lave det 10% billigere end gratis". Han fik nu ikke arbejdet, for han var ikke indremissionsk, men baptist. Til gengæld fik hans indremissionske kollega ikke arbejdet, da turen kom til baptisternes hus, men han kunne heller ikke lave arbejdet 10% billigere end gratis.

Som tidligere nævnt var smeden tit regnet for den klogeste mand i byen. Præsten, som burde være det, havde mere end nok med at holde de fire førende missionsretninger stangen plus de løse, så som mormoner, adventister og Jehovas Vidner.

Skolelæreren var ikke afholdt af bønderne, fordi han men-

te, at ungerne skulle passe deres skole, selvom det efter deres mening var mere nødvendigt, at de passede deres arbejde i landbruget. På gårdene var der sjældent mere end 2 børn. Derimod havde fattigfolk en bunke børn. Morfars 4 mindste søskende hed Otto, Anine, Tinus og Elvine. Så kunne man bedre huske rækkefølgen. Den store børneflokk betød i Jylland, at børnene højt op i trediverne kom ud at tjene, når de var en otte-ni år. Lønnen var meget lille, men de fik da kosten, et par træsko og et sæt konfirmationstøj. Så det var klart, at skolelæreren var oppe mod stærke økonomiske kræfter.

Lægen eller doktoren, som han kaldtes, gik man kun til, når der skulle trækkes tænder ud eller skæres i bylder. Almindelige luksussygdomme, som vi kender dem i dag, tog man sig ikke af. De alvorlige sygdomme, så som TB, var der ikke noget at gøre ved, det var vorherres vilje, og den skal man ikke sætte sig op imod, især ikke når det koster penge. Derfor var dødeligheden blandt børn og unge forfærdende høj i Vendsyssel. Årsagen er ikke svær at få øje på: dårlig hygiejne, forkert kost, dårlige boligforhold og for hårdt arbejde. Men dengang mente man, at det var lægens uduelighed, og så kunne man jo lige så godt spare pengene til ham.

Nej, så var smeden at foretrække. Han havde forstand på de praktiske ting. Der var lidt troldmandsagtigt over ham, fordi han brugte en uforståelig ordremse, når han svejsede 2

Missionshuset Bethania, Købmagergade 10, som var baptisternes mødesal. Smeden og hans kone var medlem af baptistmenigheden i Ulsted. Huset blev bygget i 1902-1903.

Foto: K.P. Andreasen, Hals Arkiv, B14612 og B1314.

Morfar, smed Niels Pedersen, var en af initiativtagerne til at Ulsted fik elværk i 1914. Det blev bygget på Nørrehave 4.

Fotografiet af elværket med Lydia Nielsen og sønnen Frede i forgrunden er fra 1954.

Foto: Hals Arkiv, B10737.

stykker jern sammen i esssen. Han kunne få en gammel petroleumsmotor til at køre med nogle få indgreb. Han kunne få en selvbinder til at binde negene, når den strejkede. Han kunne fortælle folk, hvor de skulle grave en brønd for at få vand. Det eneste, han ikke rigtig forstod var at få sit arbejde ordentligt betalt. Regninger blev kun sendt ud en gang om året. Hvis kunden ikke havde penge den dag, og det skete tit, så var det ikke velset, at man kom tilbage de første måneder. Morfar havde ikke selv kassekredit, men det er klart, at grossisterne dengang var meget large. Langt de fleste af kunderne var sikre nok, men de foretrak at sætte pengene i banken fremfor at betale regninger.

Min morfar var som ung initiativtager til, at der blev bygget et elektricitetsværk i Ulsted. Han blev formand, og var det til sin død i 1961. Kort tid efter ham døde elektricitetsværket også håbløst umoderne, som et af de sidste jævnstrømsværker i landet. Han kæmpede til det sidste en håbløs kamp imod de store værker. Hans påstand, som godt nok var korrekt, var, at man selv kunne producere strømmen langt billigere end de store værker. Men overfor det stod det faktum, at alle nye elektriske apparater kun kunne bruges til vekselstrøm. Den nye formand var elinstallatør og han tjente gode penge på, at alle installationer nu blev ændret til vekselstrøm.

Sidste gang jeg var i Ulsted, lå det før så flotte elværk hen som et rodet mekanikerværksted. Så var det noget andet, når jeg som dreng sammen med morfar besøgte værket. Inde i maskinhallen stod 2 store dieselmotorer, der hver trak en dynamo. Den ene kørte altid, den anden kun under spidsbelastning eller som reserve. Om natten var maskinerne stoppet, men så havde man et kæmpestort akkumulatorbatteri i et specielt rum til at levere strøm. Der var flot og rent overalt med fliser på vægge og gulve. Ude i haven var der et flot springvand. Det var kølevand til motorerne, og i bassinet var der store flotte guldfisk.

PRÆSTENS RADIOAVIS OG UHYGGELIGE HISTORIER Min foretrukne legeplads var smedjen, især de maskiner, der stod og ventede på reparation. En selvbinder, slåmaskine eller et tærskværk blev i fantasien til flyvemaskiner eller damp tog. Der var jo mange håndtag at stille på, og jeg kom vidt omkring i fantasien.

På den anden side af vejen løb jernbanesporene, og der var en bom, som blev sænket når der skulle komme tog. Det foregik med håndkraft henne på stationen, hvorfra der gik et par wirer hen til bommen. Når bommen gik ned, var der en klokke, der klemte, og så gjaldt det om at komme derhen i en fart for at vinke til toget. Når jeg var rigtig velhavende, anbragte jeg somme tider en enøre på sporene, før et tog skulle komme. Bagefter kunne jeg så samle en fladtrykt mønt op.

Lidt udenfor Ulsted boede en mand, der hed Peder Lassen. Han havde et meget stort overskæg og en datter, som jeg ikke kan huske hvad hed. Hun lavede verdens bedste pandekager. De var bedst, når hun lige havde malket og så rørte dejen sammen med de hænder, hun lige havde malket med. Hun blev selvfølgelig ikke vasket og skiftede heller ikke tøj forinden, men hendes hænder var altid rene, når dejen var rørt.

Om aftenen, når vi havde hørt "præstens radioavis", fortalte morfar historier, mens mormor gerne faldt i søvn ved sytøjet. Det var om gamle dage i Vendsyssel, om røvere og andet godtfolk. En af de uhyggeligste historier handlede om Ingeborg Skeel på Voergård, som var så ond i levende live, at hun gik igen. Så var historierne om røverne ikke nær så uhyggelige, selvom man stadig kunne se det hus, hvor de havde holdt til.

I årene 1937 til 1940 besøgte jeg ikke morfar og mormor. Dels døde min farfar, og vi flyttede til Hvedstrup, og dels fik jeg en lillebror, og så var der ikke tid til at rejse.

Men både morfar og mormor var flere gange i Hvedstrup, så jeg tabte da ikke kontakten til dem, og jeg fik da vel også det største udbytte af dem i årene efter 1940.

Lille Hans på 3 år er allerede dybt fascineret af morfars maskiner og redskaber i smedjen, Vestergade 88, Ulsted. Et spændende sted at være feriebarnd. I baggrunden ses bommen, der gik ned, når toget kom.

Foto: Hals Arkiv, B16036.

Teglværket på Øster Aslund

AF KLEM THOMSEN

Øster Aslund Teglværk er nævnt i 3. udgave af Trap Danmark fra 1901 og i værket Danske Gaarde af J. C. B. la Cour fra 1908. I begge disse udgivelser nævnes dog kun, at der er et teglværk ved gården Øster Aslund, uden yderligere oplysninger om dette. Desuden er teglværket ved Øster Aslund nævnt i Niels Anesens bog "Den store høst", som udkom i 1945. Der er tale om en roman, men Niels Anesen er én af de lokale forfattere, kaldet hjemstavnsdigtere, der skrev sine bøger med baggrund i lokale, og virkelige, forhold, og han skriver bl.a. i bogen, at ejendommen Vejgaarden på nutidens Vester Hassingvej 53, beliggende ca. 4 km. nord for ejendommen Øster Aslund, er bygget med sten fra Øster Aslund teglværk.

Dette var alt, herværende forfatter vidste om Øster Aslund Teglværk, da der ved et opslag i Øster Hassing kirkebog tilfældigvis dukkede en teglbrænder ved Øster Aslund Teglværk op, som fik et barn døbt. Dette opslag blev baggrunden for en større interesse i dette teglværk, hvad der forårsagede en systematisk gennemgang af alle de kilder, der forventedes at kunne bidrage med yderlige viden om teglværket, og som nu har resulteret i denne artikel.

Udsnittet herover viser den nordligste del af Sognekort for Øster Hassing fra 1816, med gården Myhren øverst og Øster Aslund nederst.

Det originale matrikelkort fra 1812, hvor det ses at Jens Larsen (Laursen) har solgt ejendommen til sønnen Lars Jensen i 1833.

EJENDOMMEN ØSTER ASLUND I 1801 underskrives et skøde ¹⁾, der starter således: "Underskrevne Kammerraad Michael Rodvall Gjørup af Wiborg tilstaar og gjør hermed vitterligt, at jeg, paa Hr Generalkrigskommissær von Schmidts, samt øvrige Medinteressenters og egne Wegne udi Gjettrup Gods ²⁾, har solgt og afhændet, ligesom jeg og hermed paa Medinteressenters og egne Wegne sælger, skjøder og aldeles afhænder til Fæstegaardmand ³⁾ Jens Laursen hans ifæstehavende og paaboende Gaard Øster Aslund, beliggende udi Østerhassing Sogn, Kjær Herred, Aalborg Amt staaende for Ager og Engs Hartkorn ⁴⁾ 13 Td. – 1 Skp. – 1 Alb., hvilken Gaard med dens Bygninger, Besætning, Inventarium og Eiendomme med alle dens Tilliggende og Tilhørende samt Herlighed og Rettighed, i Overensstemmelse med medfølgende under 9de Juni 1800 oprettede Kjøbekontrakt, skal tilhøre Kjøberens og Arvinger, som en uigjenkaldelig Eiendom da han for samme har betalt den accorderede Kjøbesumma 2600 Rdl skriver To Tusinde Sex Hundrede Rigsdaler".

I 1833 overdrager selvejergårdmand Jens Larsen (Laursen) ejendommen Øster Aslund til sin søn Lars Jensen ⁵⁾. Køberen

4) Hartkorn betyder egentlig "hårdt korn", altså brødkorn, men tidligere var *tønde hartkorn* en enhed for værdien af landbrugsjord (en kombination af jordens areal og ydeevne). I den lange periode, hvor al betaling foregik som bytthehandel med konkrete varer var det nødvendigt med et fælles værdimål. Man besluttede sig til at sammenligne alle varer med værdien af det såkaldte "hårde korn" eller *hartkorn*. Hartkorn måltens i tønder (ikke at forveksle med tønder land). 1 tønde = 8 skæpper = 32 fjerdingkar = 96 album. Hartkorn blev brugt som skattegrundlag på landbrugsjord frem til 1903, men vedblev mange år derefter med at blive indskrevet i skøder som udtryk for jordens bonitet (ydeevne).

Øster Aslunds historie går tilbage til 1500-tallet, hvor en række mindre gårde blev samlet til en storgård. Opførelsen af stuehuset og avlsbygningerne med mursten fra eget teglværk er påbegyndt i 1896 og varede frem til begyndelsen af 1900-tallet.

Håndkoloreret postkort fra omkring 1910.

Foto: Rud Bellander, Hals Arkiv, B36

1) Kær Herredsfoged (Aalborg Amt), Skøde- og panteprotokol 1790-1806 (bog 4) folio 234.

2) Herregårdsslagter var et øgenavn for spekulanter, som efter landboreformerne og under Englandskrigene opkøbte herregårde og udstykkede dem i rask tempo, bortsolgte bøndergodset til fri ejendom ved at sælge fæstegårdene til selveje og eventuelt også udparcellere hovedgårdsjorden til bondegårde og husmandssteder. Blandt de kendte af disse er bl.a. justitsråd og amtsforvalter Michael Rodewald Gjørup (1757-1835) og generalkrigskommissær Ulrik Christian von Schmidten (1761-1828). Det i skødet nævnte konsortium købte Gjettrup Gods i Ulsted i 1799.

3) Fæste er en livsvarig, og tit arvelig, forpagtning af jord, som der betales fæsteafgift for. Der blev ved fæstet udstedt et fæstebrev, som var den skriftlige kontrakt mellem ejeren og fæsteren. Fæsteren måtte betale en pengeydelse, indfæstning, ved fæstetiltrædelsen.

5) Kær Herredsfoged (Aalborg Amt), Skøde- og panteprotokol 1829-1833 (bog 10) folio 841.

Søren Roesdahl o. 1910
(1853-1922)

Foto: Hals Arkiv, B11616

6) Ifølge folketællingen for Øster Hassing Sogn (Aalborg Amt) 1901 flytter Søren Roesdahl til Øster Hassing sogn i 1883 fra Dronninglund sogn.

7) Kær Herredsfoged (Aalborg Amt), Skøde- og panteprotokol 1883-1887 (bog 21) folio 674.

8) Kær Herredsfoged (Aalborg Amt), Realregister for Øster Hassing Sogn 1865-1955 folio 501 (hæftelse 3). Kær Herredsfoged (Aalborg Amt), Skøde- og panteprotokol 1883-1887 (bog 21) folio 680.

9) Aftægt er en aftale, hvor en ny ejer (eller fæster) af en ejendom forpligter sig til at underholde den tidligere ejer og hans eventuelle ægtefælle, så længe de lever. Sådanne aftaler var meget udbredte. Det aftalte underhold blev oftest fastsat ved en aftægtskontrakt, som nærmere bestemte ydelsernes art: bolig og naturalydelse som fødevarer og brænde samt tidspunktet for levering. Aftægtskontrakten blev oftest tinglyst på ejendommen, men kunne også være indskrevet i skødet.

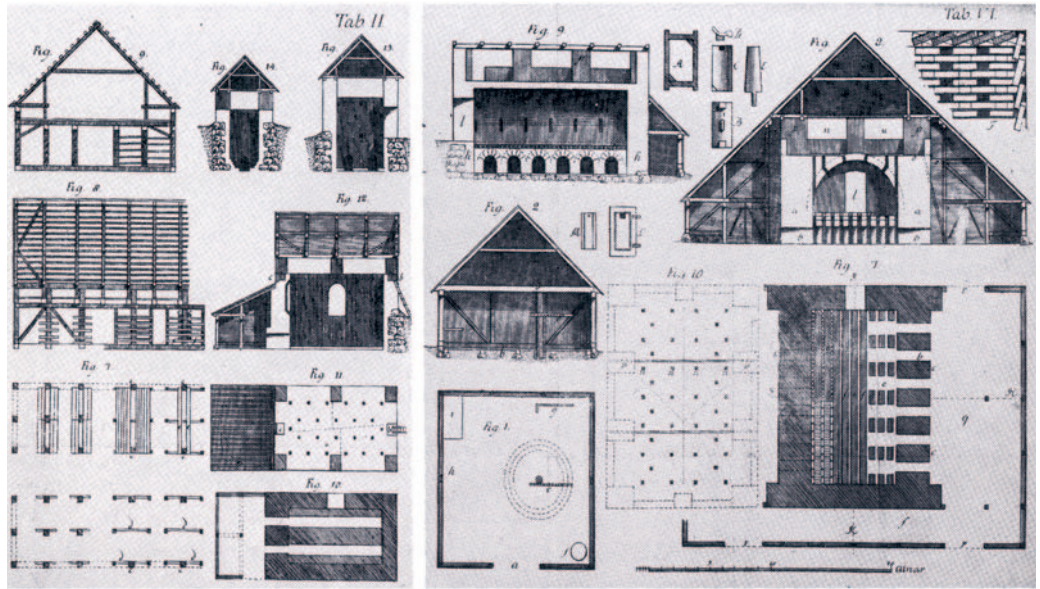
10) Kær Herredsfoged (Aalborg Amt), Skøde- og panteprotokol 1887-1892 (bog 22) folio 1061.

Lars Jensen, "Gaardmand paa Østeraslund", dør den 26. januar 1872, 71½ år gammel. Lars Jensens enke, Maren Larsdatter, driver herefter ejendommen videre med hjælp fra forvaltere, i 1880 er det Jens Berthelsen Krogh.

I 1883 tiltræder Søren Roesdahl som forvalter ⁶⁾ på ejendommen Øster Aslund. Han og husets hjemmeboende datter får tilsyneladende et godt øje til hinanden, så den 24. oktober 1884 vies i Øster Hassing kirke "Avlsforvalter, Ungkarl Søren Sørensen Roesdahl paa Øster Aslund, født i Engberg 2 Marts 1853, 31 Aar gammel" og "Jomfru Johanne Kirstine Laura Larsen paa Øster Aslund; født samme Sted 9de December 1848, 35 Aar gammel". Parret vies efter kongebrev, da der ikke var lyst forinden brylluppet; det skulle gå hurtigt, da bruden var højgravid. Ægteparret får datteren Mathilde Jensen Roesdahl den 29. oktober 1884, datteren Marry Larzættty Jensen Roesdahl den 30. august 1886 og datteren Edle Sørine Marie Jensen Roesdahl den 9. juni 1889, alle tre døtre født på Øster Aslund i Øster Hassing sogn. Ved førstnævnte fødsel angives fadere at være "Avlsforvalter" og ved de to efterfølgende fødsler at være "Proprietair". Det sidste er han på disse tidspunkter måske nok af gavn, men han er det endnu ikke af navn.

Vi skal frem til 1885 før enken Maren Larsdatter får adkomsten, dvs. ejerskabet, til ejendommen Øster Aslund ved fremvisning af skifteretsattest ⁷⁾. Samtidig udsteder hun et gavebrev ⁸⁾ til datteren Johanne Kirstine Laura Roesdahl, født Larsen, på 40.000 kr. i form af en hæftelse på ejendommen, hvori dog er indbygget en oprykningret for en aftægt ⁹⁾. Den endelige overdragelse til svigersønnen Søren Roesdahl sker dog først i 1891 ¹⁰⁾, hvor der i skødet står, at der er tale om den Maren Larsdatter "tilhørende Eiendom Gaarden "Øster-Aslund" i Ø. Hassing Sogn med Bygninger og Jorder Matr. N. 1 Hartkorn ¹¹⁾ 15 Td 1 Skp 2 Fdkr 2 Alb ... og Parcelen Matr N 64 i V: Hassing By og Sogn Hartkorn 1 Skp 1 Fdkr 1¼ Alb". Samtidig bliver udfærdiget en aftægtskontrakt, kapitaliseret til 6.000 kr., hvorved køberen Søren Roesdahl forpligter sig til at yde underhold til sælgeren Maren Larsdatter.

Som det fremgår af nedenstående beretning er det i perioden mellem 1885, hvor Søren Roesdahl bliver fungerede ejer af Øster Aslund, og 1891, hvor han bliver juridisk ejer af Øster Aslund, at han etablerer Øster Aslund Teglværk.

TEGLBRÆNDER SIMON PETER ANDREASEN Den 3. maj 1887 vies i Dronninglund kirke "Ungkarl Simon Peter Andreasen, Teglbærnder i Øster Hassing, 28 Aar" og "Pigen Vilhelmine Nielsen Tjenestepige paa Lille Bouet 26 Aar". På baggrund af brudens bopæl ved vielsen er det nærliggende at tro, at brudgommen har lært teglbærnding på det lidt nordlige beliggende teglværk ved gården Store Bouet i årene op til brylluppet. Sandsynligvis er det på Øster Aslund Teglværk, Simon Peter Andreasen har ansættelse ved sit bryllup, og denne ansættelse gør ham i stand til at forsørge en familie, hvorfor han kan gifte sig.

Den 15. juli 1887 får "Teglbærnder Simon Peter Andreasen og Hustru Vilhelmine Nielsen i Ø. Aslunds Teglværk" tvillinger, en datter som i Øster Hassing kirke døbes Caroline Marie Andreasen og en dødfødt datter, og den 18. januar 1890 får samme par en søn, som senere døbes Christian Peter Andreasen.

Beliggenheden af Øster Aslund Teglværk er omtrent midt imellem ejendommen Øster Aslund og den nordligere ejendom Myhren på nuværende adresse Aslundvej 126, og ved folketællingen den 1. februar 1890 optælles umiddelbart efter gården "Myren" et hus ved navn "Verkeløst". I dette hus finder vi den 31-årige teglbærnder Simon Peter Andreasen, den

Midt i 1700-tallet skrev Carl Wijnblad en afhandling om teglværker og teglbærnding. Han gennemgår alle de bygninger, æltepladser, tørrelader, kammerovne og redskaber der skal bruges. I store træk var de små lokale teglværker indrettet sådan indtil først i 1900-tallet, hvor jernbaner og bedre veje skabte grobund for store og mekaniserede teglværker.

11) Danmark er blevet matrikuleret flere gange, således i 1644 og 1688. De tidlige matrikler blev imidlertid ikke vedligeholdt med hensyn til forandringer i ejendomsforholdene, og efter udskiftningen i slutningen af 1700-tallet var der behov for udarbejdelsen af en ny matrikel, og det skete i 1844. Det var også med matriklen af 1844, at vi fik de matrikelnumre, der bruges i dag.

Teglbrænderens bolig "Virkelyst" øst for skovstykket Gravenskær. Huset omtales første gang i folketællingen 1. februar 1890 som "Verkelyst".

Foto: Klem Thomsen, Hals Arkiv, B16181.

Detalje af et vinduerne i "Virkelyst".

Foto: Klem Thomsen, Hals Arkiv, B16180.

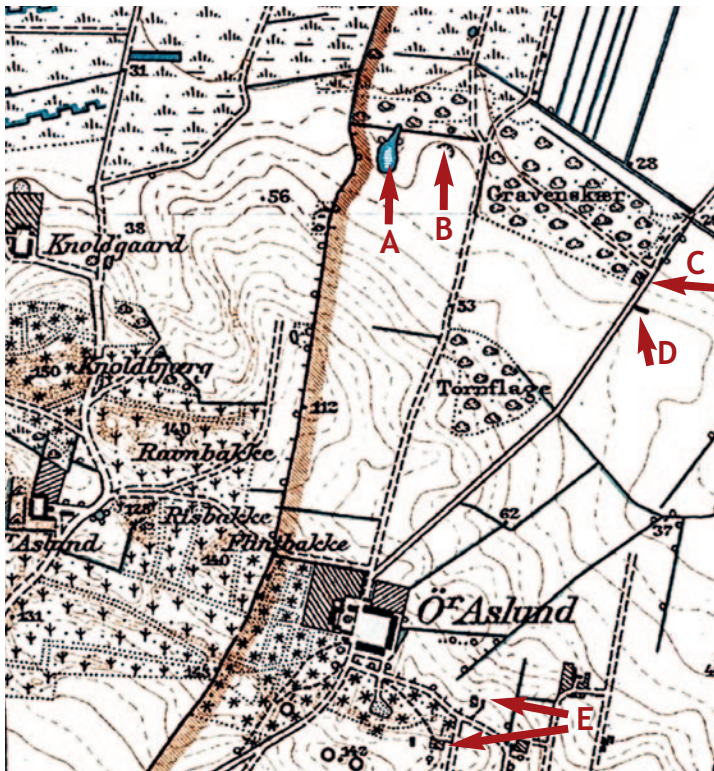
28-årige hustru Vilhelmine Nielsen, den 2-årige datter Caroline Marie Andreasen og en nyfødt søn, som endnu ikke er døbt. Den 16. april 1891 får ægteparret datteren Laura Mathilde Andreasen; faderen er på dette tidspunkt stadig teglbrænder ved "Øster Aslunds Teglværk".

Den 29. oktober 1893 får Simon Peter Andreasen og Vilhelmine endnu en datter, der døbes Andrea Jensine Andreasen. Parret er nu boende på "Store Bouets Teglværk" ved Asaa i Dronninglund sogn, hvor faderen arbejder som teglbrænder. Det gør han også ved folketællingen i 1901, og i samme angives han at være flyttet fra Øster Hassing sogn til Dronninglund sogn i 1893.

TEGLBRÆNDER CHRISTEN NIELSEN Den 23. maj 1884 vies i Dronninglund kirke "Ungk. Kristen Nielsen, Teglværksarbejdet paa Holtet, 27 Aar" og "Pigen Mette Kirstine Nielsen, Sy pige i Dorf, 24 Aar". Ægteparret får sønnen Niels Kristian Nielsen i 1885 og sønnen Anders Peter Nielsen 1886. Ved begge disse dåbshandlinger angives faderen at være husmand i Ørsø i Dronninglund sogn. I 1887 får ægteparret sønnen Anton Nielsen og i 1888 datteren Anine Kristine Nielsen; sidstnævnte dør i 1889. Ved alle disse kirkelige handlinger angives faderen at være husmand i Voer sogn.

Ved folketællingen i 1890 er familien flyttet til Nørresundby landsogn, nærmere betegnet til Nørre Uttrup, hvor Christen Nielsen har genoptaget sit tidligere erhverv, da han nu er teglværksarbejder. Formentlig arbejder han på det nærliggende Nørre Uttrup Teglværk. Familien flytter snart igen, men ikke specielt langt; sognet skifter til Hvorup sogn, men stednavnet er stadig Nørre Uttrup. Her får ægteparret Christen Nielsen og Mette Kirstine Nielsen datteren Kirstine Marie Nielsen i 1891 (dør i 1893), datteren Anne Kirstine Nielsen i 1892 og tvillingerne Marinus Nielsen og Christen Nielsen den 5. oktober 1893 (sidstnævnte tvilling dør midt i november samme år). Ved disse kirkelige handlinger angives faderen først at være træskomand, dernæst at være teglværksarbejder og senere igen træskomand. Arbejdet ved teglværket har været sæsonbetonet.

I 1895 flytter familien fra Nørre Uttrup til Øster Hassing sogn ¹²⁾, hvor Christen Nielsen bliver teglbrænder på Øster Aslund Teglværk. En anden kilde tyder dog på, at Christen

Lergravene **A**, Øster Aslund Teglværk **B** og teglbrænder-boligen Virkelyst **C** ligger nord for hovedgården ved lunden Gravenskær. Studestalden **D** var opført med nogle af de første gule håndstrøgne sten fra Øster Aslund Teglværk. Arbejderhusene **E** Uranienborg og Ø. Aslunds Hus er formentlig de huse, der ligger sydøst for gården.

¹²⁾ Ifølge folketællingen for Øster Hassing Sogn (Aalborg Amt) 1901 (huset Virkelyst) flytter Christen Nielsen til Øster Hassing sogn i 1895 fra Nørre Uttrup.

*Den ene af de to søer
som er tidligere ler-
grave, ligger øst for
vejen mellem
Øster Aslund og
Myren.*

Foto: Klem Thomsen,
Hals Arkiv, B16182.

*Bænk bygget af
sålbænksten (sten til
indmuring under
vinduer) og halv-
runde formsten fra
Øster Aslund Tegl-
værk, nu i gårdens
tidligere folkestue.*

Foto: Klem Thomsen,
Hals Arkiv, B16183.

*De gule guløsten i
den tidligere folkestue
er fra den nu ned-
revne studstald og er
nogle af de ældste sten
fra Øster Aslund
Teglværk.*

Foto: Klem Thomsen,
Hals Arkiv, B16184.

Nielsen tiltræder stillingen som teglbrænder ved Øster Aslund Teglværk allerede i efteråret 1893. En notits i Aalborg Stiftstidende den 12. oktober 1893 lyder således: *"Aslund, ikke Rosdal. I Referatet fra Salget i Nørre-Sundby er Teglværk Nielsenens Hjemsted blevet betegnet som Rosdal i Stedet for Aslund Teglværk"*. Så teglbrænder Nielsen arbejder altså på Øster Aslund Teglværk, ved Søren Roesdahl, i oktober 1893, men ifølge ovennævnte folketælling går der tilsyneladende et års tid eller to, inden familien reelt flytter dertil. Baggrunden herfor er måske hustruens fødsel af tvillinger omkring Christen Niensens tiltrædelse af den nye stilling.

Ægteparret Christen Nielsen og Mette Kirstine Nielsen får sønnen Christian Theodor Nielsen i 1896 og datteren Kirstine Marie Nielsen i 1899. Begge børn angives at være født på Øster Aslund Teglværk og faderen angives at være teglbrænder samme sted. Familien bor samme sted, da det ældste barn Niels Kristian Nielsen konfirmeres i 1899 og det næstældste barn Anders Peter Nielsen i 1900. Førstnævnte angives at bo "hjemme" hos forældrene, mens det om sidstnævnte angives, at han "tjener i Øster Aslunds Teglværk"; han arbejder altså på teglværket ved faderen.

Ved folketællingen i 1901 finder vi teglbrænderen Christen Nielsen på ejendommen Øster Aslunds matrikel i et hus kaldet *"Virkelyst"* med hustru og seks hjemmeboende børn. Der må på dette tidspunkt være godt gang i teglværkingen på Øster Aslund Teglværk, for på ejendommen Øster Aslunds

matrikel finder vi også huset "Ø. Aslunds Hus", hvor teglværksarbejder Peter Nielsen bor med sin familie. Han er i øvrigt lillebror til teglbrænder Christen Nielsen.

Den 6. april 1902 konfirmeres i Øster Hassing kirke sønnen Anton Nielsen og den 30. september 1906 datteren Anne Kirstine Nielsen. Ved begge konfirmationer angives Christen Nielsen at være teglbrænder, men det skal der nu ikke lægges for meget i, da præsten som regel bare afskriver forældrene navn og status fra dåbsindførslen eller dåbsattesten. Derimod er det mere interessant, at bopælen ved førstnævnte konfirmation angives at være "Ø Aslund Teglværk" og ved sidstnævnte konfirmation at være "Ø Hassing Hede". Er familien flyttet mellem de to konfirmationer? Det samme antydes af folketællingen den 1. februar 1906, hvor Christen Nielsen og hustruen Mette Kirstine Nielsen har fire hjemmeboende børn, og hvor familien er optalt umiddelbart efter "Skindbjergghus" på nutidens Houvej 355 og "Hedeskolen" på nutidens Øster Hassing Vej 139. Endvidere angives Christen Nielsen i denne folketælling under erhverv at være "Husejer". Dette kunne familien nu næppe leve af, men desværre er hans rigtige levebrød ikke angivet. Der er selvfølgelig den mulighed, at han stadig arbejder som teglbrænder ved Øster Aslund Teglværk og kun har skiftet bolig; et lille husmandsbrug ved siden af et sæsonarbejde som teglbrænder lyder egentlig også som en god idé.

Der er ikke kendskab til fotografier af Øster Aslund Teglværk, men det har sandsynligvis været lidt mindre end Ulsted Teglværk, der blev grundlagt 1897, og som her er fotograferet i 1911 af

K.P. Andreasen.

Foto: Hals Arkiv, B4608

13) Kær Herredsfoged (Aalborg Amt), Skøde- og panteprotokol 1900-1902 (bog 26) folio 733.

Nedenstående oversigt, der viser de teglværker, som har været i den tidligere Hals Kommune, er fra Verner Berges Database over danske teglværker (se internet adressen under Upubliceret kildemateriale, side 39). Årstallene er baseret på fundne kilder, og såfremt dette er i parentes kan der være tvivl om teglværkets start- og/eller slutåret.

At Christen Nielsen virkelig er blevet husejer fremgår af et skøde fra december 1901¹³⁾, som starter således: "Under-skrevne Husmand Julius Thomsen af Ø. Hassing Hede sælger, skjøder og endelig overdrager herved til Teglbrænder Christen Nielsen af Ø. Aslund det mig efter Skjøde tinglæst 25 August 1899 tilhørende Hus med Tilliggende skyldsats under Matr. N. 37a af Ø. Hassing Sogns nordøstlige Del for Hartk. ½ Alb Glskat 55 Øre og medfølger Husets mur- og nagefaste Tilbehør, hvorunder en Kakkellovn og et Komfur, samt Avl og Afrørde. Kjøberen overtager strax Ejendommen saa at denne fra i Dag af staar for hans Regning og Risiko, særlig i Ildsvaadestilfælde, og han udreder fremtidig Skatter og Afgifter af den. Sælgeren skal flytte ud den 11' d.M. [denne måned, dvs. 11. december 1901]. Ejendommen overdrages iøvrigt Kjøberen med de samme Rettigheder, Pligter og Byrder, hvormed den har tilhørt mig. Kjøbesummen er bestemt til 1750 Kr. skriver Et Tusinde, syv Hundrede og Femti Kroner". Der er tale om huset på den nutidige adresse Øster Hassing Vej 154.

Den 5. april 1906 dør Christen Nielsen, og han begraves på Vester Hassing kirkegård. I rubrikken for afdødes stilling og bopæl noterer præsten: "Husmand i Østerhassing Hede Øhassing Sogn. Døde efter et Ulykkestilfælde hos sin Broder Husmand Peter Nielsen i Vesterhassing. Født i Vokslev Sogn 5 Sept 1856. Søn af Husmand Niels Christiansen og Hustru Ane Kirstine Andersen af Vokslev Sogn. Gift med Mette Kirstine Nielsen, som overlever ham. Sidste fælles Bopæl i Østerhassing Hede".

Teglværkets navn	Sogn	Driftsperiode	Bemærkninger
Øster Aslund Teglværk	Øster Hassing	(1886) - (1908)	
Christianshaab Teglværk	Vester Hassing	1853 - (1905)	
Gandrup Teglværk	Vester Hassing	1901 -	<i>Endnu i drift. Flere fotos i Hals Arkiv på www.arkiv.dk</i>
Kjærgårdsminde	Vester Hassing		<i>Formentlig det samme som Kjærgaard Teglværk</i>
Kjærsgaard Teglværk	Vester Hassing	(1847) - (1853)	
Klitgaard Teglværk	Ulsted	1846 - (1858)	
Nørheden Teglværk	Ulsted	(1898) - (1901)	
Simonsminde Teglværk	Ulsted	(1885) - (1898)	<i>Teglværket lå på Melholtvej</i>
Ulsted Teglværk	Ulsted	(1896) - 1910	<i>Fotos i Hals Arkiv: B-4607 og B-4608 på www.arkiv.dk</i>
Vadsholt Teglværk	Ulsted	1831 - 1841	

Ved sin død er Christen Nielsen altså husmand, men de fleste husmænd supplerede indkomsten med andet arbejde, så han kan sagtens ved sin død have haft beskæftigelse ved Øster Aslund Teglværk. At der er tale om et mindre husmandsbrug fremgår af, at da enken Mette Kirstine Nielsen sælger stedet i 1907 består besætningen af "to Køer, to Svin, seks Høns"¹⁴.

SENERE TEGLBRÆNDERE For at undersøge om der har været teglbrændere eller teglværksarbejdere ved Øster Aslund Teglværk efter 1906 er såvel folketællingerne som kirkebøgerne gennemgået fra 1906 til og med 1916, kirkebøgerne kun for Øster Hassing sogn, men folketællingerne også for Vester Hassing sogn.

Ved folketællingen i 1906 findes i Øster Hassing sogn to personer boende på "Øster Hassing Mark", hvis erhverv er "Daglejer ved Teglværk". Disse kan godt have haft ansættelse ved Øster Aslund Teglværk, men en ansættelse ved Gandrup Teglværk er mere sandsynlig, da "Øster Hassing Mark" er betegnelsen for området mellem Øster Hassing by og den forhenværende jernbanestation i Gandrup. Ved folketællingen i 1911 findes tre teglværksarbejdere i Øster Hassing sogn, boddende på henholdsvis Øster Hassing Hede, i Øster Hassing by og i Gandrup by. Førstnævnte er ejer af huset på Rabensvej 4 i perioden fra januar 1910 til november 1911¹⁵,

Tre teglværksarbejdere på vej til tørreladen med nystørrede sten. Fotografiet er taget i starten af 1900-tallet.
Foto: Hals Arkiv, B4840.

¹⁴ Kær Herredsfoged (Aalborg Amt), Skøde- og panteprotokol 1906-1908 (bog 26) folio 428.

¹⁵ Kær Herredsfoged (Aalborg Amt), Skøde- og panteprotokol 1906-1908 (bog 26) folio 428.

og kan sagtens have haft ansættelse ved det nærliggende Øster Aslund Teglværk, men dette kan hverken bevises eller modbevises. Ved folketællingen i 1916 findes ingen teglværksarbejdere i Øster Hassing sogn. Derimod ses to husstande, med henholdsvis en "Elektricitetspasser" og en "Landarbejder" som arbejder hos Roesdahl på Øster Aslund.

Ved gennemgang af kirkebogens fødsler og konfirmationer er fundet 3 personer med tilknytning til et teglværk, for alles vedkommende Gandrup Teglværk.

Ved gennemgang af folketællingerne i Vester Hassing sogn findes ingen teglværksarbejdere på Vester Hassing Hede, som grænser op til Øster Aslund Teglværk. Derimod findes teglværksarbejdere i både Vester Hassing og Gandrup samt en enkelt "Teglværks Inspektør" i Gandrup. Alle disse har givet haft arbejde ved et andet teglværk ¹⁶⁾.

Der er altså ingen beviser for senere teglværksarbejdere på Øster Aslund Teglværk. Den eneste mulighed er Simon Simonsen, som bor på nuværende Rabensvej 4, og som ved folketællingen i 1911 angives at være teglværksarbejder.

16) For en oversigt over alle kendte teglværker henvises til Verner Bjerges hjemmeside (se internet adressen under upubliceret kildemateriale).

Mursten.

*Sjelden smukke og godt
haandstrøgne røde
Mursten, Figursten til
Solbænk og Brøndsten
kunne faas ved Tegl-
værket paa Ø.-Aslund.
Man henvende sig til
Mesteren, der bor ved
Værket. Roesdahl".*

*Aalborg Stiftstidende
11. juli 1889.*

ANNONCER FOR ØSTER ASLUND TEGLVÆRK Der er fundet 13 annoncer med relation til Øster Aslund Teglværk, men der kan sagtens have været flere, som ikke er fundet. Disse annoncer dækker en periode på omkring 10 år. Opmærksomheden bør henledes på, at der sandsynligvis kun blev annonceret, når der var et behov, så som overskud af byggemateriale der ønskes solgt, eller mangel på ansatte.

Den ældste annonce, der er fundet, stammer fra Aalborg Stiftstidende den 18. juli 1889: "Mursten. Sjelden smukke og godt haandstrøgne røde Mursten, Figursten til Solbænk og Brøndsten kunne faas ved Teglværket paa Ø.-Aslund. Man henvende sig til Mesteren, der bor ved Værket. Roesdahl".

*Herover annonce i
Aalborg Stiftstidende
2. oktober 1891.
Herunder annonce i
Aalborg Stiftstidende
13. juni 1892.*

Den 10. februar 1891 ses følgende annonce i Aalborg Stiftstidende: "Mursten til Salg. Sjældnen gode og smukke haandstrøgne røde Mursten kunne faas ved mit Teglværk. Ø.-Aslund, den 6. Februar 1891. S. Roesdahl".

De ældste to annoncer vedrører salg af byggemateriale og disse er begge underskrevet af teglværksejeren. I 1892, hvor teglværket mangler arbejdskraft, ses derimod en annonce i Aalborg Stiftstidende den 31. marts 1892, som er underskrevet af teglbrænderen: "Murstenstryger. En dygtig og ædruelig Murstenstryger kan til 1. Maj faa vellønnet Akkordarbejde paa Ø.-Aslund Teglværk pr. N. Sundby. S. P. Andreasen, Teglbrænder". Senere i 1892, hvor det igen drejer sig om salg, er teglværksejeren igen underskriver, ved annoncen i Aalborg Stiftstidende den 13. juni 1892: "Drænrør. Mursten og Drænrør, 1½", 2", 3" og 4", kunne faas ved mit Teglværk. Ø.-Aslund, den 10. Juni 1892. Roesdahl". Den 11. marts 1893 fortæller en annonce i Aalborg Stiftstidende om et blandet varelager på ejendommen Øster Aslund. I en annonce, underskrevet af "S. Roesdahl, Ø.-Aslund, V.-Hassing" bliver annonceret om salg af "Sædekorn", "Broget Sallinghavre" og "6rd. Byg", hvorefter annoncen slutter med et "NB. 100,000 Mursten til Salg".

I 1895 ses såvel den 4. som den 11. oktober følgende annonce i Aalborg Stiftstidende: "Byggepladser i Øster-Hassing By". Er det Søren Roesdahl, der bygger i Øster Hassing by? Roesdahl køber omkring samme

Byggepladser i Øster-Hassing By.

Med Landevejen lige over for Kirken kunne saadanne kjøbes til rimelige Priser og uden Udbetaling. En Karetmager og en Bliffenslager vilje altid kunne faa fuldt op af Arbejde.

NB. Mursten og Drænrør habes paa Lager.

Roesdahl,
Ø.-Aslund pr. Aalborg.

I 1890 fik Øster Aslund Teglværk 20 kr for 1.000 mursten. Tre år senere betalte Ulsted Andelsmejeri 7,50 kr for transport af 1.000 mursten fra Øster Aslund til Ulsted.

20,- kr omkring år 1900 svarer til ca. 1.500,- kr i dag. En hestevogn som herover kunne laste 7-800 mursten, det er ca. 1.750 til 2.000 kg.
Foto: Hals Arkiv, B4607

Byggepladser i Øster-Hassing By. Ved Landevejen lige overfor Kirken kunne saadanne kjøbes til rimelige Priser og uden Udbetaling. En Karetmager og en Blikkenslager ville altid kunne faa fuldt op af Arbejde. NB. Mursten og Drænrør habes paa Lager. Roesdahl, Ø.-Aslund pr. Aalborg

Aalborg Stiftstidende
4. oktober 1895.

Avlsbygninger på Øster Aslund bygget af mursten fra eget teglværk i slutningen af 1800-tallet eller starten af 1900-tallet.

Foto: Klem Thomsen,
Hals Arkiv, B16186.

periode ejendommen Pilen i Øster Hassing på Houvej 304 på tvangsauktion, med overtagelse i januar 1896¹⁷⁾, og han laver flere udstykninger fra denne ejendom, bl.a. Houvej 306 og Houvej 310¹⁸⁾, inden han i 1914 igen sælger ejendommen. Det ser dog ud til, at disse parceller sælges uden hus, så hans storslåede planer bliver tilsyneladende ikke virkeliggjort.

Den 8. februar 1896 søges igen i Aalborg Stiftstidende en medarbejder, til sæsonarbejde: "Murstenstryger. En dygtig og ærdelig Stryger kan for Sommeren faa vellønnet Arbejde ved Ø.-Aslund Teglværk pr. Aalborg". Og senere på året er der et lager til salg; den samme annonce bliver bragt i Aalborg Stiftstidende såvel den 23. april 1896 som den 2. juni 1896: "Mursten og Drænrør kunne faas paa Aslunds Teglværk".

I 1898 mangler teglværket igen en medarbejder. Den 17. januar 1898 ses følgende annonce i Aalborg Stiftstidende: "En Murstenstryger kan faa Plads fra 1. Maj til Mikkelsdag paa Aslund Teglværk pr. V.-Hassing. Chr. Nielsen". Måske giver annonceringen intet resultat, for både den 24. og 25. februar 1898 averteres igen, nu i Aalborg Amtstidende: "Murstenstryger. Som saadan kan en dygtig Mand faa vellønnet Arbejde for Sommeren ved Teglværket paa Ø. Aslund pr. Vesterhassing". Der er ikke fundet senere annoncer med relation til Øster Aslund Teglværk.

*Aalborg Stiftstidende
8. februar 1896.*

Murstenstryger.

En dygtig og ærdelig Stryger kan for Sommeren faa vellønnet Arbejde ved Ø.-Aslund Teglværk pr. Aalborg.

17) Kær Herredsfoged (Aalborg Amt), Realregister for Øster Hassing Sogn 1865-1955 folio 74 (adkomst 2 og 3 for ejendommen Pilen, matr.nr. 17 i Øster Hassing By og Sogn).

18) Huse i Øster Hassing, Houvej 304, 306 og 310 (se internet adresserne under Upubliceret kildemateriale på side 39).

BYGNINGER MED STEN FRA ØSTER ASLUND TEGLVÆRK Den første bygning, som Øster Hassing Teglværk leverer sten til, er sandsynligvis stedet, som ved folketællingerne i 1890 og 1901

kaldes for *"Virkelyst"*, nemlig det hus hvori teglværkets teglbrændere boede. Huset stod formentlig indflytningsklar i 1887, hvor teglbrænder Simon Peter Andreasen først giftede sig og senere fik sit første barn. Ifølge Den Danske Ordbog¹⁹ er betydningen af *virkelyst* "lyst til at arbejde, udfolde sig eller sætte noget i gang", absolut et passende navn til en bolig for en teglbrænder.

I løbet af 1890'erne bygges endnu to arbejderboliger, som er tilknyttet ejendommen Øster Aslund, sandsynligvis også med sten fra Øster Aslund Teglværk. Den første af disse boliger bærer ved folketællingen i 1901 navnet "Uranienborg" og bebos da af to familier, hvor begge husfædre angives at ernære sig som "Arbejdsmand ved Landbrug", dvs. som daglejere. Den næste af disse boliger kaldes ved samme folketælling blot "Ø. Aslunds Hus" og bebos da af en teglværksarbejder med familie.

Kigges på den nuværende bygningsmasse på 20 bygningerne ved Øster Aslund angives tre af disse bygninger i de offentlige registre at være bygget i 1898, ni i 1900, en i 1908 og de resterende syv mellem 1968 og 2007. Selv om disse oplysninger tit er usikre for ældre bygninger, og ved Øster Aslund hverken kan bekræftes eller afkræftes, må de ældste 12 bygninger, måske 13, formodes at være bygget med sten fra Øster Aslund Teglværk. Alle tre bygninger fra 1898 angives at være "stuehus til landbrugsejendom", så de to af disse kan godt være de i foregående afsnit nævnte "Uranienborg" og "Ø. Aslunds Hus".

Lidt sydøst for Øster Aslund ligger 2 huse. - måske er det Uranienborg og Ø. Aslunds Hus. Husene er hvidkalkede, men stenene er røde.

Foto: Klem Thomsen,
Hals Arkiv, B16187.

Halvrunde formsten fra Øster Aslund Teglværk i gårdens tidligere folkestue.

Foto: Klem Thomsen,
Hals Arkiv, B16185.

¹⁹ Den Danske Ordbog kan ses på internetsiden www.ordnet.dk/ddo.

Hedeskolen på Øster Hassing Vej 139 blev bygget i 1891 og må være fotograferet året efter af Aalborg-fotografen Chr. Steinlein.

Foto: Hals Arkiv, B2600

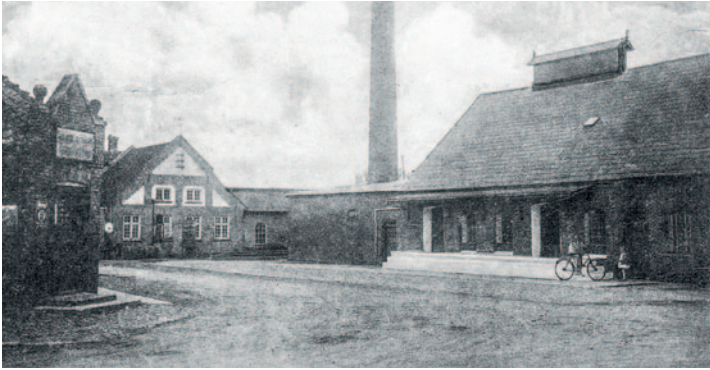

HEDESKOLEN I Anthon Ravns artikel om Øster Hassing Vestre Skole, lokalt kaldet Hedeskolen - og i Henrik Gjøde Nielsens skolehistorie - står, at skolen blev opført i 1891 i røde mursten, der sandsynligvis kom fra det nærliggende Øster Aslund Teglværk. Og ifølge samme forfattere leverede dette teglværk sten til Gandrup Mejeri i 1890 og til Ulsted Mejeri i 1893. Af Ravns artikel fremgår, at han har haft fat i sognerådsprotokollen for Øster og Vester Hassing kommune, og at der bliver nedsat et udvalg til at forestå skolebyggeriet, men at protokollen i øvrigt intet fortæller om dette udvalgs arbejde. Herværende forfatter er enig i, at Øster Aslund Teglværk leverede de røde sten til byggeriet af Hedeskolen, og dels er teglværket kun beliggende omkring 1 km. nord for skolen, så der skulle en god grund til i stedet for at vælge et fjernereliggende teglværk i de omliggende sogne. Derimod tåler udtalelserne om de to mejerier en nærmere undersøgelse.

Hedeskolen på Øster Hassing Vej 139 fotograferet i vinteren 2021.

Foto: Klem Thomsen,
Hals Arkiv, B16188

Til højre i billedet ses Gandrup Andelsmejeri fra 1890. Til venstre ligger Brugsen og i midten byens elværk. Foto fra omkring 1920. Foto: Hals Arkiv, B9096

GANDRUP ANDELSMEJERI På et bestyrelsesmøde den 6. februar 1890 i Gandrup Andelsmejeri²⁰⁾ tog bestyrelsen følgende beslutning: "Det overdrages Søren Svendsen og Niels Martin Jensen at Kjøbe Mursten til Meieriet hos Rosdal Østeraslund". På et bestyrelsesmøde den 18. februar 1890 blev noteret i protokollen: "I henhold til Bestemmelsen i mødet den 6 Februar meddelte Søren Svendsen at han havde Kjøbt Mursten til Meieriet hos Rosdal Østeraslund til en Pris af 20 Kr for Helbrente og 18 Kr for tre Kwart pr Tusinde²¹⁾".

ULSTED ANDELSMEJERI På et bestyrelsesmøde den 1. april 1893 i Ulsted Andelsmejeri²²⁾ blev følgende ført til referat:

20) Forhandlingsprotokol for Gandrup Andelsmejeri 1890-1963. Hals Arkiv: A124.

21) Følgende er venligst oplyst af Asbjørn Thomsen: Til forskel fra de fuldbrændte sten (brændt ved 900-1050°C), som har stået midt i brændkammeret, har de tre-kvart brændte sten været placeret yderst i brændkammeret (og har derfor kun været udsat for 700-800°). Disse sten sælges i dag under betegnelsen "bagmurssten". Bagmurssten har en lidt lavere trykstyrke, højere vandoptagelse og større farvespil, og kan derfor ikke anvendes i facaden.

22) Forhandlingsprotokol for Ulsted Andelsmejeri 1893-1904. Hals Arkiv: A290.

Ulsted Andelsmejeri blev opført i 1893. Fotografiet fra 1935 er taget af K.P. Andreasen. Foto: Hals Arkiv, B4373

”Bestyrelsen har Kjøbt de fornødne Mursten og bringer dem paa Pladsen samt bringer det nødvendige Mursand tilveje”. Og på en ekstraordinær generalforsamling den 4. juli 1893 blev følgende noteret i protokollen: ”Der var fra Hr. Roesdahl Ø. Aslund kommet en Fortegnelse over hvem der havde hentet Mursten til Mejeriet. Dem af de tilstedeværende der havde hentet Sten modtog Betaling 7 Kr 50 Øre pr 1000 herfor”.

Øster Aslund Teglværk har givet også solgt til private, men disse boliger har ikke kunnet opspores.

OPSUMMERING Øster Aslund Teglværk er sandsynligvis etableret af Søren Roesdahl i foråret 1887, måske allerede i 1886. Baggrunden for etableringen af teglværket er først og fremmest en forekomst af rødder på Øster Aslunds jorder. Desuden må Søren Roesdahls virkestrang også have betydet en hel del. Først og fremmest havde han behov for mursten til de bygninger, han selv havde planer om at bygge, men formentlig så han også en forretning i etableringen af teglværket.

Den første teglværksbrænder på stedet er Simon Peter Andreasen, der tiltræder jobbet omkring årsskiftet 1886-1887. Andreasen fratræder jobbet i 1893, hvorefter Christen Nielsen overtager jobbet. Nielsen fungerer formentlig som teglbrænder ved teglværket, indtil han dør i 1906. Herefter er det usikkert, om teglværkets drift fortsætter. Teglværket er nævnt i værket Danske Gaarde af J. C. B. la Cour fra 1908, men indsamlingen til dette værk kan sagtens have ligget et par år forud for udgivelsen, og teglværket eksisterede stadig, selv om det måske ikke var i drift. Formentlig har Øster Aslund Teglværk ved teglbrænder Nielsens død haft et lager af mursten liggende, som de efterfølgende år er blevet solgt lidt efter lidt. Faktum er dog, at der ingen sikre spor er efter drift på Øster Aslund Teglværk efter 1906, men på dette tidspunkt havde teglværket da også været i drift i omkring 20 år.

Baggrunden for teglværkets driftsstop er sikkert flere. En grund kunne være etableringen af det nærliggende Gandrup Teglværk, som blev etableret i 1901, kun omkring 3 km. fra Øster Aslund Teglværk. Dette teglværk havde flere fordele i forhold til Øster Aslund Teglværk, dels store og let tilgængelige forekomster af ler lige i nærheden af teglværket, dels en nærliggende jernbanestation, og som et 15-årigt yngre teglværk havde det også et bedre produktionsapparat.

Upubliceret kildemateriale og internet referencer

Rigsarkivet

Digitaliserede tingbøger fra Øster Hassing sogn (region: "Nordjylland" og ejerlav: "Ø. Aslund, V. Hassing"):

Arkivalieronline <https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/rif/rif-collection/10>

Folketællinger fra Øster Hassing, Vester Hassing og Nørresundby Land sogne i Aalborg amt og Dronninglund sogn i Hjørring amt:

Arkivalieronline <https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/rif/rif-collection/7>

Dansk Demografisk Database: https://ddd.dda.dk/soeg_person.asp

Kirkebøger fra Øster Hassing og Hvorup sogne i Aalborg amt og Dronninglund og Voer sogne i Hjørring amt:

Arkivalieronline <https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/geo/geo-collection/5>

Realregistre, skøde- og panteprotokoller fra Øster Hassing sogn (amt: "Aalborg" og arkiv "Kær Herredsfoged"):

Arkivalieronline (<https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/geo/geo-collection/9>)

Hals Arkiv

Huse i Øster Hassing, en samlet beskrivelse af Klem Thomsen er offentliggjort af Hals Arkiv på arkiv.dk: <https://arkiv.dk/vis/6056902>

Huse i Øster Hassing, en beskrivelse af husene på Houvej af Asbjørn Thomsen og Klem Thomsen kan ses på:

<https://halsarkiv.dk/oester-hassing-huse/houvej-oester-hassing/>

Journalnummer A124: Gandrup Andelsmejeri.

Journalnummer A290: Ulsted Andelsmejeri.

Teglværkshistorie

Berthelsen, Jørgen G: *Hjemmeside om teglværker og teglværkshistorie*: <https://teglvaerkshistorie.dk/database.html>

Bjerger, Verner: *Database over danske teglværker*

<https://teglvaerkshistorie.dk/VernerBjergerDatabase.html>

Den driftige teglværks-ejer Christian Nielsen, der grundlagde Nørresundby Teglværk i 1895, byggede i 1901 sit fjerde teglværk i Gandrup med ringovn og datidens bedste udstyr til lerbehandling og strengpresning af maskinsten og tagsten. En alvorlig konkurrent for de små teglværker med håndstrykning og kammerovne.

Foto: Hals Arkiv, B11380

Stormen i Hou 22. og 23. oktober 1921

AF ASBJØRN THOMSEN

Lørdag den 22. oktober 1921 var der fint vejr og ud for Hou lå fiskerflåden - omkring 30 motorbåde og joller samt 70 kåge - ud for kysten. Hen under aften blæste det op, ved midnat kom stormen - og søndag nat blev stormen til orkan.

EN SÅDAN ØDELÆGGELSE VED HAVET ER IKKE SET I MANDS MINDE

- skrev M. Jensen, Hou, i Nordjyllands Social-Demokraten den 26. oktober 1921, og fortsatte bl.a. "Da søndag morgen endelig gryede, ilede fiskerne i olietøj og søstøveler til havet. Men det viste sig snart umuligt at trodse de rasende elementer, enkelte motorjoller var allerede sunkne og andre sprængte i den høje sø fortøjningerne og drev hjælpeløst ind på land.

Iøvrigt var det søndag vanskeligt at få et nogenlunde overblik over stillingen, da himmel og hav formeligt fejedes sammen i en piskende tåge af sand og kæmpemæssige søer.

Af fiskerflåden på ca. 30 motorfartøjer ses kun to tilbage, som ligger og hugger i den høje sø. Alle de øvrige er delvist sunkne eller kastet op på revlerne eller de ligger inde på land i en lang endeløs række, mere eller mindre beskadigede. Af 70 store kåge er der ingen mere at se, de er alle sunkne, flåede i stykker eller skyllede op.

Strandinger ved Hou
23. oktober 1921.
Ullsted-fotografen
K.P. Andreasen tog
en række billeder af
ødelæggelserne.

Foto: K.P. Andreasen.
Hals Arkiv, B6605
og herunder B6608.

Således ser skaden i første træk ud ved Hou. Gang på gang har manglen af en havn ved den store fiskeplads, som Hou er, været påpeget. Et krav som havets ødelæggelser gang på gang har understreget som nødvendigt og i allehøjeste grad påkrævet.

Fiskerne påtænker i aften at afholde et møde for at tage stilling til, hvorvidt man bør sende et andragende til regering og Rigsdag om hjælp i anledning af ulykken, da den ellers vil betyde fuldstændig økonomisk ruin for mange".

HALS SOGNERÅD TRÆKKER I ARBEJDSTØJET og holder 29. oktober ekstraordinært møde for at anmode Indenrigsministeriet om at forlænge den provisoriske lov om Understøttelse til arbejdsløse fiskere, som kun gælder frem til 30. november 1921.

9. November 1921 vedtog Sognerådet at anbefale et andragende fra fiskerne Hou til Landbrugsministeriet om hjælp til istandsætning af stormskaderne den 23. oktober. Samtidig blev vedtaget at lade en ingeniør undersøge hvad et projekt til en dækmole ved Hou ville koste.

29. november 1921 bevilligede sognerådet 3.000,- kr i arbejdsløshedsunderstøttelse til en del Hou-fiskere.

På sognerådsmødet 14. februar 1922 besluttede man at give 5.000,- kr til uddeling til de arbejdsløse fiskere i Hou.

DET BLEV EN LANG VINTER I HOU På trods af sognerådets positive holdning blev stormen og orkanen en dyr oplevelse for fiskerne i Hou. Skaderne på fartøjer og redskaber løb op i omkring 5.000,- kr. Og læmolen, ja den kom, men først i 1946, hvor det så var forbi med at fiske fra den åbne strand.

Selv større fiskefartøjer blev kastet op på stranden af orkanen natten mellem søndag og mandag.

Foto: K.P. Andreasen.
Hals Arkiv, B3190.

Resterne af en kåg ligger med bunden i vejret på stranden ved Hou. Bag kågen står ejeren Arnold Karlsen.

I baggrunden Søndre fiskepakhuis som også blev svært beskadiget af orkanen.

Foto: K.P. Andreasen.
Hals Arkiv, B3618

Hals Museum i 2021

AF INGER KIRSTINE BLADT, MUSEUMSINSPEKTØR, NORDJYSKE MUSEER

*Containerudstillingen
Spøgelse og mystiske
væsner gæstede Hals
i september 2021.*

Foto: Nordjyske Museer.

*Lions Club Hals holdt
traditionen tro årets
julemarked på museet.*

Foto: Lions Club Hals
Sophie Hedvig.

Coronarestriktioner betød at Hals Museum i 2021 kun var åbent fra 1. august til 19. december. I den periode kom der trods alt 1144 gæster – over halvdelen af dem kom i august måned.

Helt begivenhedsløst har året på Hals Museum dog ikke været. 29. maj havde museet ekstraordinært åbent, og museumsinspektør Inger Bladt fremviste museumsgenstande, der ellers ikke er i udstilling – især var der stor interesse for at se Pastor Niensens pistoler fra modstandskampen. Cirka 50 personer mødte op i løbet af dagen.

31. maj var 30 personer på byvandring i Besættelsestidens Hals med museumsinspektør Thor Bæch Pedersen.

LIONS Club Hals Sophie Hedvig, der i næsten 20 år har holdt julemarked på Hals Museum, solgte den 27. november egne kreationer, såsom dørkranse, buketter til kirkegården og meget andet på museet.

I juli udgav Nordjyske Museer i samarbejde med blandt andet Hals Arkiv en guide til sagn og myter i Hals-området. Med guiden i hånden kan man køre rundt og finde de steder, hvor der er foregået mystiske ting. Man kan blandt andet kigge efter havfruer ved Gåser og Tyskerbakken, efter underjordiske højfolk ved Bisnap, Kæpbakken og Vadsholt og læse om hvordan kloge præster nedmanede spøgelse i Hals og Ulsted. Guiden kan downloades på Nordjyske Museers hjemmeside: <https://nordjyskemuseer.dk/sagn-og-myter/>

I september kunne man besøge Nordjyske Museers udstillingscontainer med en vandreudstilling om sagn og myter. Udstillingscontaineren stod ved Hals Skanse. I løbet af 14 dage så 260 personer udstillingen.

I Kæpbakken, vest for Strandvejen nord for Hou, bor der bjergfolk. Nogle gange kan man se højen rejse sig på 4 lysende pæle og se bjergfolkene danse derinde. Mennesker skal passe på ikke at tage mod en invitation til at være med til festen, for så kan de risikere at blive "bjergtaget". Det betyder at de bliver nødt til at blive inde hos højfolket, og måske gifte sig med dem. Kommer de nogensinde ud til menneskeverdenen igen, er der ofte gået 7 eller 100 år, selv om det kun føltes som en nat.

Tegning af Andreas Flinch, 1842. Statens Museum for Kunst.

Medlemskab af Hals Museumsforening og Arkiv

Kontingent i 2022 for en person er 125,- kr. årligt.

Kontingent i 2022 for en husstand – 2 eller flere personer – er 175,- kr. årligt.

Livsvarigt medlemskab koster 2.000,- kr. en gang for alle.

Sponsormedlemsskab (erhverv og institutioner) koster 300,- kr. årligt.

Som sponsor får man sit navn med i årsskriftet.

Som nyt medlem modtager du ved indmeldelse en indmeldelsesgave.

BETALING: Indsæt beløb på konto 9070 06 400 123 58 - HUSK endelig at angive dine adresseoplysninger i meddelelsesfelt. Eller send en mail, hvor du skriver at du har betalt. Brug for hjælp vedr. betaling - ring 26 15 27 05.

BETALINGSFRIST for 2022-kontingent er 1. MAJ 2022.

Som medlem af Hals Museumsforening og Arkiv

- Støtter du det lokal- og kulturhistoriske arbejde i den tidligere Hals Kommune, nemlig sognene Hals, Ulsted, Vester Hassing og Øster Hassing/Gåser.
- Er du med til at sikre, at vores fælles kulturarv bliver bevaret.
- Modtager du årligt et eksemplar af Årsskrift for Hals Museumsforening og Arkiv.
- Kan du i rimeligt omfang få tilsendt digitale kopier af fotos fra samlingen.
- Modtager du Nordjyske Museers årskort, der giver gratis adgang for 1 person til museerne under Nordjyske museer.

Bestyrelsen i Hals Museumsforening og Arkiv, 2021

- Tove Michelsen, formand/arkivleder, Holtetvej 16, 9362 Gandrup, mail: tm@tovemichelsen.dk, telefon 26 15 27 05
- Else Berthelsen, næstformand, Rughaven 4, Ulsted, 9370 Hals,
- Majbritt Jensen, kasserer, Halsvej 173, Stae, 9310 Vodskov, mail: mlb@jensen.mail.dk
- Lotte Kock, sekretær, Hølundvej 35, 9362 Gandrup,
- Anders Hind, bestyrelsesmedlem, Ravndalen 67, 9310 Vodskov, mail: hindanders@gmail.com
- Sørn Nordhald, bestyrelsesmedlem (udpeget af Aalborg Kommune), Sømærket 5, 9370 Hals
- Orla Poulsen, bestyrelsesmedlem, Møllevænget 2, 9362 Gandrup, mail: poulsenarkiv@gmail.com
- Alex Rasmussen, bestyrelsesmedlem, Østergade 25, 9370 Hals, mail: alexras@stofanet.dk
- Klem Thomsen, suppleant, Heden 9, Vester Hassing, 9310 Vodskov, mail: klem.heden9@gmail.com
- Asbjørn Thomsen, suppleant, Strandgade 1, 9370 Hals, mail: asbjorn@asbjorn.dk

KONTAKT TIL HALS ARKIV

LOKALER OG Hals Arkiv,

POSTADRESSE Aalborgvej 325, 9362 Gandrup.

Åbent hver tirsdag kl. 15-20 eller efter aftale.

MAIL info@halsarkiv.dk

TELEFON 26 15 27 05

HJEMMESIDE www.halsarkiv.dk

NYHEDSMAIL Send din mail til arkiv@halshistorie.dk og bed om nyhedsmail.

